

Arbetarskandinavism 1912-1920: Komittén för skandinaviska arbetarrörelsens samarbete, några aspekter

Af Martin Grass

»Arbeidarskandinavismen eller samarbeidet i sosialistisk arbeidarpolitikk i Norderlanda er like gamal som den sosialistiske agitasjonen«, så inleder Fostervoll sin framställning om den tidiga arbetarskandinavismen.¹ Denna skandinaviska grund betecknas som något karakteristiskt för arbetarrörelsens och dess organisationers framväxt i Danmark, Norge och Sverige.² Med all rätt har dock samtidigt beteckningen »skandinavisk arbetarrörelse« tillbakavisats som något missvisande, eftersom verkligheten bakom helt enkelt består av nationella rörelser och organisationer som verkar i olika ekonomiska, sociala, politiska sammanhang och som uppvisar naturliga skillnader i sin utveckling och sitt handlande trots en viss gemensam bakgrund och konkret ömsesidig påverkan (geografisk närhet, politiska och andra kontakter, danskt inflytande på partibildningen och programutformningen osv.).³

Man kan urskilja tre faser i arbetarrörelsens skandinaviska samarbete.

Det tidiga oorganiserade samarbetet bars upp av »einskildmenn« (Fostervoll) som kom från eller blev påverkade av den danska socialdemokratin, föregångaren och läromästaren, och gjorde avgörande insatser inom de skandinaviska grannländernas arbetarrörelse. Danmark, som i motsats till Norge och Sverige redan kunde uppvisa en sektion inom den första internationalen, blev även genom grundandet av ett politiskt parti (Det Socialdemokratiske Forbund, 1878) banbrytande och var överhuvudtaget en viktig förmedlare av organisatoriska och programmatiska impulser från kontinenten och den ledande tyska socialdemokratin. Bland sådana »einskildmenn« var t.ex. den svenske skraddaren August Palm som på sin gesällvandring vanns för socialismens sak i Nord-Slesvig i tysk-dansk miljö, verkade några år i Danmark och som efter sin hemkomst till Malmö blev en av de första socialistiska agitatorerna och en av partigrundarna i Sverige. Vidare spelade i Norge t.ex. snickaren Sophus Pihl och sadelmakaren Marius Jantzen från Danmark tillsammans med den svenske snickargesällen O. J. Ljungdahl (även han »fostrad« inom den danska rörelsen) och lite senare den danske borstbindaren Carl Jeppesen en viktig roll för partibildningen. Inte minst Jeppesen hörde under en lång tid till de ledande namnen i det norska partiet.⁴

Ett fastare, mera organiserat samarbete skapades på fackligt initiativ genom de skandinaviska arbetarekongresserna. Efter framför allt fackförbundssamverkan

och danska förarbeten inbjöd Fackföreningarnas centralkommitté i Göteborg 1886 till den första skandinaviska kongressen.⁵ Man diskuterade huvudsakligen fackliga frågor, men även fackorganisationernas politiska roll. I resolutionen uttalades förhoppningen om att »den öfverensstämmelse i grundåsigterna« och »den endrätthetskänsla mellan de hittills organiserade arbetarne i de skandinaviska länderna«, som visat sig på kongressen, skulle utvecklas »till att blifva ett starkt, varaktigt brodersband mellan samtliga arbetarne i dessa land, som skall visa sig vara starkt nog att skapa en ljusare framtid för det under de nuvarande samhällsförhållandena i så hög grad åsidosatta arbetarståndet«. ⁶ På de 8 skandinaviska arbetarekongresserna fram till krigsutbrottet 1914 behandlades praktiskt taget samtliga organisations- och programfrågor samt fackliga och politiska spörsmål som var av betydelse för den växande arbetarrörelsen i Skandinavien. Kongresserna blev »en sentral kampplass« (Fostervoll), ett naturligt och viktigt debattforum för olika riktningar och taktiska linjer. Den fackliga inriktningen förblev påtaglig (inte minst vad de deltagande delegationernas sammansättning beträffar). Konkreta frågor som diskuterades var bl.a. strejkformer, skandinavisk strejkhjälp, 1897 års skandinaviska strejkavtal (huvudsakligen mot strejkbrytare från grannländerna) som omedelbart praktiserades under den stora lock-outen i Danmark 1899, arbetslagstiftning med arbetarskydd, arbetslöshetsförsäkring, normalarbetsdag som grundläggande punkter. 1897 beslutades om fackliga centralorganisationer, ett beslut som snabbt verkställdes (De Samvirkende Fagforbund 1898, Landsorganisationen i Sverige 1898, Arbeidernes Faglige Landsorganisation i Norge 1899). Dessutom togs t.ex. lantarbetarfrågan och Kooperationen upp till behandling. En viktig politisk förhandlingspunkt blev fr.o.m. 1892 den svensk-norska unionen vars fredliga upplösning 1905 varit ett solidariskt mål för de skandinaviska ländernas socialdemokrati. Andra politiska frågor som diskuterades var bl.a. militarismen och rösträtten.⁷

Den tredje fasen inleddes på den 8:e arbetarekongressen 1912. I en motion från Stockholms arbetarekommun krävdes »fastare former för samarbetet« mellan de skandinaviska organisationerna och »en verkställande myndighet« som kunde ansvara för kongressbeslutens genomförande. Förslaget bifölls. Kongressen »förordar« ett permanent skandinaviskt utskott i överensstämmelse med motionen.⁸ Till dess funktioner finns det anledning att återkomma längre fram.

På en sammankomst i Göteborg den 11 och 12 oktober 1913 konstituerade sig detta utskott under namnet Kommittén för skandinaviska arbetarrörelsens samarbete, även kallat Skandinaviska samarbetskommittén.⁹ Det dröjde alltså drygt ett år, innan kongressbeslutet kunde verkställas, vilket tycks tyda på en inte alltför hög angelägenhetsgrad. Men beslutet fick ju bl.a. först ratificeras av de berörda organisationerna. Även norska stortingsvalet hösten 1912 och danska folketingsvalet i maj 1913, Internationalens fredskongress i Basel i november 1912 och den danska partikongressen i februari 1913 bidrog säkert till dröjsmålet. Ett för juni 1913 planerat konstituerande möte i anslutning till den norska LO-kongressen (Kristiania, 22-29/6) fick uppskjutas, eftersom norska LO's kommittéledamot ännu inte hade utsetts.¹⁰

I Göteborg representerades Sverige genom partisekreteraren Fredrik Ström och LO-ordföranden Herman Lindqvist, Danmark genom partiordföranden Thorvald Stauning och DSF-ordföranden Carl F. Madsen, Norge genom partisekreteraren Magnus Nilssen och LO-ordföranden Ole O. Lian.¹¹ Bortsett från Ström (han ersattes 1916 av den nye partisekreteraren Gustav Möller i samband med den svenska partisplittningen)¹² var det dessa personer som tillhörde kommittén under hela dess existens och som under kriget bar upp dess viktiga fredsarbete. I några sammanträden under kriget deltog även centralorganens chefredaktörer, Hjalmar Branting (tillika partiordförande), Frederik Borgbjerg och Jacob Vidnes för den svenska, danska resp. norska »Social-Demokraten«.¹³ Man kan alltså konstatera att det var de ledande namnen inom de skandinaviska huvudorganisationerna som på ett eller annat sätt var engagerade i kommitténs arbete. Det gäller inte minst för den danska sidan.

Kommitténs mål var enligt Stockholmskongressens beslut 1912, som bekräftades på det konstituerande mötet i Göteborg 1913, »att befrämja de nordiska socialdemokratiska partiernas samverkan i olika avseenden« och speciellt »att låta verkställa de skandinaviska kongressernas beslut och att mellan kongresserna leda samarbetet«. Det är alltså fråga om en koordinerande samt intensifierande och en exekutiv funktion vid sidan om de stora allmänna mötena. Kongressen skulle kompletteras, inte ersättas. Det påpekades dock att de tilltagande officiella överläggningarna mellan de skandinaviska fackliga och politiska organisationerna gjorde att kongressinstitutionen inte kändes lika angelägen som tidigare. Ett nytt kongressdatum utsattes inte heller, utan man uppdrog åt samarbetskommittén resp. huvudstyrelserna att företa nödvändiga åtgärder i denna fråga, »när förhållandena så anses påkalla«.¹⁴ Under kriget var det tekniskt omöjligt att sammankalla en stor kongress. Skandinaviska samarbetskommittén fick sköta samarbetet. Inte förrän 1920 samlades man - för sista gången - till den 9:e arbetarekongressen i Köpenhamn.¹⁵

På samarbetskommitténs första sammanträde 1913 behandlades först och främst den tekniska och organisatoriska ramen för den fastställda verksamheten.¹⁶

Man bekräftade arbetarekongressens rekommenderande beslut att kommittén skulle bestå av två ledamöter ifrån varje land, en från vardera huvudorganisation. Även de finska broderorganisationerna var berättigade till medlemskap. Enligt kommitténs verksamhetsberättelse för 1914 hade dessa också följdriktigt kontaktats. Men det finska partiet hade avböjt att medverka tills vidare, medan finska LO inte hade svarat alls.¹⁷ Först på den nämnda 9:e skandinaviska kongressen i Köpenhamn, där en finsk delegation deltog liksom under några tidigare kongresser (1907, 1912), aktualiserades en finsk representation genom ett förnyat beslut i denna fråga (p.g.a. kommitténs sönderfall dock utan resultat).¹⁸

En ordförande och en sekreterare skulle leda kommitténs arbete. Båda skulle utses på två år och tillhöra delegationen i det land, där kommitténs ordinarie sammanträden stadgeenligt skulle äga rum. För den första mandatsperioden utsågs följaktligen de både svenskarna, Lindqvist (ordf.) och Ström (sekr.).

Kommittéledningens löpande utgifter skulle betalas av det lands organisationer vilkas delegerade bildade styrelsen. Alla övriga kostnader (för konferenser etc.) skulle bestridas av samtliga huvudorganisationer gemensamt.

Kommittén skulle sammanträda vartannat år. På begäran kunde dock extra möten sammankallas däremellan. Under kriget använde man sig också flera gånger av denna möjlighet.¹⁹ Sammanträdena skulle hållas växelvis i de skandinaviska huvudstäderna, enligt planen 1915 i Köpenhamn, 1917 i Kristiania, 1919 intressant nog i Helsingfors, sedan i Stockholm, Köpenhamn osv. Längre än till Kristianasammankomsten 1917 kom man dock aldrig.²⁰

Den allmänna, både innehållsliga och mera konkreta ramen för det skandinaviska samarbetet och därmed även för Skandinaviska samarbetskommitténs verksamhet hade angivits av Stockholmskongressen 1912. De grundläggande motive-ringarna övertogs härvidlag från ett utlåtande av den svenska partistyrelsen på partikongressen 1911, vilket också förelagts Stockholmskongressen.²¹

Detta utlåtande hade föranletts av en motion av Carl Lindhagen (aktiv pacifist, senare medlem i det nya socialdemokratiska vänsterpartiet 1917) för Stockholms arbetarekommun, där det krävdes att SAP's partiprogram skulle utökas med meningen: »Ett arbete för Nordens enhet till gagn för de skandinaviska folken och såsom ett trappsteg till den internationella samhörigheten«. Lindhagen ville att socialdemokratin aktivt skulle anknyta till »den gamla nordiska enhets-tanken« och med ett sådant internationaliseringsarbete bidra till skapandet av en världsfred som »bygges endast på politiska enhetstankar«. Förslaget avvisades av partiledningen. Å ena sidan hänvisades till socialdemokratins naturliga internationella fredsarbete i Norden och annorstädes. Å andra sidan avböjdes kravet på »enhetlig statsbildning« i Skandinavien, eftersom detta bara kunde vara ett av-lägsat framtidsmål, men en socialdemokratisk medverkan till »större gemensamhet« mellan de skandinaviska länderna på lämpliga områden erkändes. »Ett folkligt samarbete« i Skandinavien »fram mot enhetlighet, där en sådan med fördel kan tillämpas«, understöds därför att det anses ha haft stor nytta hittills och vara av betydelse även för framtiden. En utvidgning av sådant samarbete motiveras även med ett annat argument av mera principiell karaktär, nämligen den internationella socialdemokratins intresse av övernationella enheter och internationaliseringsprocesser. Socialdemokratin borde således försöka att »gå i spetsen« för ett sådant interskandinaviskt samarbete.²³

Formuleringen av de mera konkreta målen för en socialdemokratisk insats hade den svenska partikongressen överlåtit åt den 8:e arbetarekongressen. Där angavs t.ex. följande riktpunkter: »gemensamt uppträdande i utrikespolitiska angelägenheter för befrämjande av internationell lag och samfärdsel«, för »ovillkorlig skiljedom mellan de nordiska länderna«, för om möjligt »lika lagstiftning på skilda områden« och inte minst inom den sociala sektorn, »vidgat ekonomiskt samarbete«. ²⁴ Ett svar på svenska partikongressens frågott är förstås det nämnda kravet på en skandinavisk kommitté som förelagts arbetarekongressen.²⁵

Socialdemokratins skandinavism²⁶ följer två linjer. Å ena sidan bidrar man till ett mera utvecklat mellanstatligt samarbete, där man samtidigt försöker att

bevaka folkets intressen, t.ex. i fråga om lagstiftningen. Ett sådant skandinaviskt samarbete som självklart är inordnat i ett större sammanhang - »ett trappsteg til den internationella samhörigheten« för att låna Lindhagens ovan citerade formulering - utfördes till stor del inte minst inom Nordiska interparlamentariska förbundet. Detta startade med regelbundna delegerademöten 1907 och sammanfattade de enskilda ländernas interparlamentariska fredsgrupper, där även socialdemokratin aktivt medverkade.²⁷ Dessutom förekom självfallet annan praktisk skandinavism.²⁸ Samarbetskommittén kunde följaktligen nöja sig med att uppmana de berörda socialdemokratiska representanterna att göra sitt inflytande gällande i dylika organ, framför allt i fråga om fredssaken, skiljedom etc.²⁹ Samverkan med andra grupperingar med anknytning bl.a. till den borgerliga freds rörelsen och med andra former av skandinavism var således ett politiskt lösen för den växande skandinaviska arbetarrörelsen (en samverkan som i Danmark och Sverige var viktig även för den nationella politikens framsteg). Som bekant skedde en motsvarande utveckling t.ex. i fredsfrågan även inom den socialistiska Internationalen som helhet.

Å andra sidan var det fråga om arbetarskandinavism, en försättning av det ursprungliga samarbetet mellan de skandinaviska arbetareorganisationerna efter ömsesidigt stöd i organisationsmässiga och taktiska hänseenden »i grunnleggingstida« (Fostervoll) och en gemensam frammarsch på olika fronter fram till 25-årsjubileet av det organiserade samarbetet. Om samarbetskommittén möjligtvis bildats med Nordiska interparlamentariska förbundet som förebild - det finns tyvärr inga uppgifter om kommittéinitiativets bakgrund -,³⁰ så får den genom sin huvudsakliga arbetsuppgift - att främja en praktisk arbetarskandinavism - samtidigt en naturlig särprägel. Det gällde att tillsammans utföra »ett arbete över allt där sådant kan vara fruktbringande för arbetarklassen«, som kommittén formulerade det på Göteborgsmötet 1913.³¹ Som konkreta uppgifter anges där, sedan man s.a.s. delegerat de internationella frågorna: en förbättring av »fackorganisationernas skandinaviska understödsverksamhet«, en punkt som varit viktig sedan samarbetets början; dessutom ett gemensamt agerande i likaledes välbekanta och fortfarande aktuella frågor såsom normalarbetsdag, arbetarskydd, arbetslöshet, försäkring osv.; vidare anförs t.ex. antimonopol-lagstiftning.³² Det stora målet för detta specifika interskandinaviska samarbete är med en formulering av Stauning från hösten 1914: »Den skandinaviska unionen skall byggas på socialismens grund«. ³³ I detta ligger något av socialdemokratin och arbetarskandinavismens naturliga distans till andra »unions« tankar och andra samarbetsformer än arbetarrörelsens.³⁴ Samhällsordningen på det nationella planet och inom den skandinaviska »unionen« skall dock ske på den parlamentariska reformens väg och det innebär i praktiken trots allt ett visst mått av samarbete med andra demokratiska samhällskrafter. När socialdemokratin senare kom i regeringsställning suddades följaktligen skillnaden mellan samverkan och distans i det skandinaviska samarbetet ännu mera ut, och Per Albin Hansson, Sveriges dåvarande socialdemokratiska statsminister, kunde på ett skandinaviskt möte i Köpenhamn i december 1934 konstatera: »Arbetarskan-

dinavismen smälter sålunda, under det att den alljämt behåller sina egna arbetsformer, alltmera sammen med de allmänna strävandena till skandinaviskt samförstånd«. ³⁵

På vilket sätt skulle Skandinaviska samarbetskommittén utöva sin koordinerande och intensifierande funktion?

Konkret sägs inte mycket om detta på det konstituerande sammanträdet. Direktiven är inte systematiskt och klart formulerade och blir det inte vid senare tillfällen heller. I oktober 1914 föranleder således ett meddelande om nya riktlinjer för kommitténs verksamhet en särskild dementi av Borgbjerg som hänvisar positivt till de gamla riktlinjernas giltighet och användbarhet. (En riktig förändring erkänns dock: »Samarbejdet er blevet stadigt inderligere«). ³⁶ Kommittén får egentligen bara i uppgift att informera om existerande lagstiftning i de respektive länderna, om väckta förslag och vidtagna åtgärder samt att utbyta redogörelser om socialdemokratiska insatser på riks- och kommunalplanet. Avsikten är förstas att aktivera och inspirera till gemensamma och överensstämmande aktioner, framför allt i parlamentet. I samma syfte uppträder kommittén adhortativt, dvs. man uppmanar de skandinaviska organisationerna till samfällid aktivitet i fråga om både de delegerade internationella problemen i resp. organ och den centrala praktiska arbetarepolitiken i den parlamentariska verksamheten. ³⁷ Information och rekommendation är med andra ord samarbetskommitténs befogenhetsmässiga medel. De enskilda organisationerna förblir suveräna. Gemensamma beslut fattas på arbetarekongressen av de delegerade ombuden, men genomförandet är - trots samarbetskommitténs verkställande funktion - helt och hållet de autonoma huvudorganisationernas sak. I sin konstruktion liknar den »skandinaviska Internationalen« den stora socialistiska Internationalen, vars exekutivkommitté dock självfallet hade en långt starkare förankrad koordinerings- och kontaktfunktion. ³⁸

Skandinaviska samarbetskommitténs verksamhet är inriktad på en praktisk skandinavisk inrikespolitik. På det internationella fältet får kommittén egentligen bara en konkret uppgift, nämligen att vid internationella kongresser samtidigt organisera »enskilda möten« med socialdemokratiska riksdagsmän, kommunrepresentanter och journalister »för dryfta de av frågor rörande skandinaviskt samarbete«. ³⁹ Det rör sig alltså om en högst pragmatisk anvisning för det internationella samarbetets praxis. Uppdraget innebär inte att kommittén får agera självständigt, t.ex. som auktoritativ representant för en enhetlig, samskandinavisk socialdemokratisk vilja i ett internationellt sammanhang. Detta understryker bara kommitténs beroendeställning och hjälpfunktion. Den internationella socialistiska byråns (ISB) exekutivkommitté hade i detta avseende trots alla brister en mera självständig position.

Samarbetskommitténs andra funktion var den verkställande. På Göteborgsmötet 1913 upprepede man således kongressbesluten från 1912 och försåg dem med ett beslutsamässigt ställningstagande. ⁴⁰

Kommittén åtog sig att »vid lämplig tidpunkt« anordna de föreslagna skandinaviska arbetarmötena vid den svensk-norska gränsen med anledning av en 100-

årig fredlig koexistens mellan de skandinaviska länderna och »för främjande av de skandinaviska arbetares gemensamma intressen«. Man kunde inte ana, vilken aktualitet dessa fredsdemonstrationer i juni och juli 1914 egentligen skulle få i krigets skugga.⁴¹

En kongressmotion hade föreslagit att en skandinavisk socialistisk tidskrift skulle ges ut. Förslaget hade tillställts respektive huvudstyrelser.⁴² Kommittén avstyrkte ett sådant företag tills vidare och hänvisade till de existerande vetenskapliga tidskrifterna i Sverige och Norge (»Tiden« och »Det tyvende aarhundrede«) samt till olika praktiska svårigheter. Man tillfogade - och detta är karakteristiskt för kommitténs ställning - att huvudorganisationernas »yttrande« över detta ställningstagande skulle inhämtas.

Den skandinaviska kongressen hade ställt sig positivt till införandet av ett världsspråk eller internationellt hjälpspråk, men hade samtidigt framhållit att undervisning i ett av de levande stora språken skulle ske i de skandinaviska folkskolorna. Dessutom hade kravet framlagts att de skandinaviska språken skulle få användas på de internationella socialistkongresserna (med efterföljande tolkning) samt i korrespondens mellan ISB i Bryssel resp. Internationella fackliga sekretariatet i Berlin och de skandinaviska organisationerna.⁴³ Samarbetskommittén beslöt för det första att underrätta ISB om världsspraksfrågan och förordade en behandling på den kommande kongressen, för det andra att informera Verband für die Schaffung eines Weltsprache-Amtes i Bern⁴⁴ om beslutet, för det tredje att hemställa hos ISB att få använda de skandinaviska språken och samtidigt påpeka att detta redan var tillåtet inom det fackliga samarbetet. Dessutom togs till protokollet att undervisning i ett av de stora språken förekom i de skandinaviska huvudstädernas folkskolor och att »anledning förefanns antaga« att en utvidgning skulle följa.

Ett sista kongressbeslut hade förordat »ett energiskt agitations- och upplysningsarbete« till förmån för den kooperativa rörelsen och »dess betydelse i klasskampen«, en praktisk utbyggnad av Kooperationen och detta inte minst i form av interskandinaviskt och internationellt samarbete.⁴⁵ Kommittén vidtog inga särskilda åtgärder med hänvisning till å ena sidan ett existerande »gott« samarbete mellan arbetarrörelsens olika grenar och å andra sidan den utförliga behandlingen på socialistkongressen i Köpenhamn 1910 samt möjligheten till fortsatt diskussion på den kommande kongressen.

Genom riktlinjerna för Skandinaviska samarbetskommitténs verksamhet och de verkställda kongressbesluten får man en god bild av arbetarskandinavismens relativa bredd och aktuella inriktning, men samtidigt även av dess brister. Man saknar konkreta åtgärder för en skandinavisering av arbetarepolitikens praxis, en konkretisering på det centrala verksamhetsfältet: den skandinaviska inrikespolitiken, med »den skandinaviske unionen ... på socialismens grund« (Stauning) som framtidsmål. Inga medel anges, jämförbara t.ex. med strejkvapnet i rösträttsfrågan på arbetarkongressen 1897, för genomförandet av de gemensamt uppdragna reformmålen. Initiativet låg och förblev i detta avseende hos de enskilda nationella organisationerna, eftersom samarbetskommittén som synes inte heller

fick en mera aktiv befogenhet, och eftersom reformernas karaktär (lagstiftningsfrågor) krävde en politisk anpassning i de enskilda länderna.

Mer eller mindre utanför låg det högst akuta fredsproblemet. Samarbetskommittén fick här inga specifika direktiv vad beträffar den regionala enhetens representation och aktion. Å ena sidan skulle socialdemokratins representanter som sagt medverka i motsvarande organ tillsammans med de borgerliga partierna. Å andra sidan arbetade de respektive ländernas sektioner med denna problematik inom socialistiska Internationalens ram (t.ex. framträdde på den betydelsefulla extrakongressen i Basel i november 1912 också de skandinaviska delegaterna tillsammans med Belgien, Luxemburg, Holland och Schweiz vid sidan av de stora länderna).

I och med krigsutbrottet 1914 förändrades - under omständigheternas tvång - kommittéarbetets praxis.⁴⁶

Å ena sidan försköts verksamhetens tyngdpunkt. Det är de internationella problemen och framför allt fredsfrågan, viktiga även för den neutrala skandinaviska socialdemokratien, som kommer i centrum. I och med borgfredspolitiken och inför den akuta försörjnings- och dyrtidsproblematiken, som fick lösas enskilt på nationellt plan, fanns det för tillfället ingen plats för en skandinavisering av arbetarepolitiken, för skandinavisk inrikes- och reformpolitik. I samarbetskommitténs verksamhetsberättelse för år 1915 konstateras således att styrelsen under året utfört en hel del uppdrag, men att den internationella situationen »självfallet ... medfört att här som på andra områden åtskilligt fått vila, som under normala förhållanden skulle blivit föremål för närmare handläggning«.⁴⁷

Å andra sidan inledde kommittén en intensiv internationell aktivitet som behandlas utförligt i annat sammanhang.⁴⁸ Kommittén verkade - tillsammans med de övriga neutrala partierna - som motor i den internationella socialdemokratins fredsarbete och kunde med den neutrala konferensen i Köpenhamn i januari 1915 och förberedelserna till Stockholmskonferensen 1917 - det senare inte bara höjdpunkten för det skandinaviska (och holländska) fredsarbetet under kriget, utan för Internationalen överhuvudtaget - uppvisa uppmärksammade, om än resultatlösa försök.

Utifrån detta agerande ser Peder Hedebo i kommittéformen som sådan en möjlighet till effektiv och »hurtig Handling« i en komplicerad krigssituation.⁴⁹ Visserligen agerade kommittén delvis självständigt i förhållandet till sina huvudorganisationer, men dess aktivitet berodde mindre på själva samarbetsformen än huvudsakligen på den personliga och aktiverande insatsen av de enskilda kommittémedlemmarna. I detta sammanhang måste framför allt det aktiva fredsintresset från Stauning och den danska sidan framhävas. På danskt initiativ blev också samarbetskommittén indragen i den internationella verksamheten. Trots den nya situationen och de nya arbetsuppgifterna förändrades inte kommitténs befogenhetsmässiga ram, och det betraktades tydligt inte som någon brist.⁵⁰ Kommittébesluten förblev alltså rekommendationer och underställde den beslutande makten hos huvudstyrelserna. Kommittén kunde agera i sitt eget namn och t.ex. uppmana ISB till handling, men den kunde fortfarande inte handla på eget bevåg

i den skandinaviska socialdemokratins namn. Det är också typiskt att samarbetskommittén upplöstes i och med de nationella partiorganisationernas splittring mot krigsslutet och efter kriget.

De internationella fredssträngningarna under sommaren 1918 och förarbetena till Internationalens konferens i Bern (3-10/2-1919) bars följaktligen inte längre upp av samarbetskommittén, utan huvudsakligen av Branting tillsammans med Stauning, den holländske partiledaren Pieter J. Troelstra och ISB-sekreteraren Camille Huysmans, de personer som även tidigare hade deltagit i och lett fredsarbetet inom den neutrala och skandinaviska samarbetets ram tillsammans med Skandinaviska samarbetskommittén. Den viktigaste orsaken till att samarbetskommittén bara »försvinner« efter en period av intensiv internationell aktivitet är att söka i de norska partiförhållandena. Fr.o.m. oktober 1917 låg kommitténs styrelse stadgeenligt hos den norska delegationen för den kommande 2-årsperioden.⁵¹ I och med det norska partiets (DNA) steg åt vänster i april 1918 och den följande anslutningen till den tredje (kommunistiska) Internationalen på extrakongressen i juni 1919 lämnade DNA - i motsats till fackorganisationen - det skandinaviska samarbetet i den ditillsvarande formen. Man samarbetade i stället med de skandinaviska vänsterpartierna, vilka följdriktigt grundade sin egen samarbetskommitté i december 1919.⁵²

Den 9:e skandinaviska arbetarekongressen i Köpenhamn (21-23/1-1920), där DNA officiellt inte deltog längre, stod i denna splittrings tecken. Norske LO-ordföranden Lian, medlem i Skandinaviska kommittén sedan 1913, beskrev situationen på följande sätt: »... siden den sidst afholdte skandinaviske kongres er der indtraadt en ny situation indenfor den skandinaviske arbejderbevaegelse. Den gang havde vi kun én Internationale og ét socialistisk arbejderparti i hvert af de skandinaviske lande. Samarbejdet var let og naturligt ... under krigen og efter denne er der opstået en splittelse indenfor den socialistiske bevægelse verden over.... Den første skandinaviske følge er den, at de arbejderpartier, som tilhører 3. Internationale, allerede har afholdt deres skandinaviske kongres, og derved er det skandinaviske samarbejde sprængt. Vi har således i dag 2 skandinaviske samorganisationer. Vi beklager splittelsen, ... men beklagelserne ændrer ikke forholdet. Det er nu en gang således, og vi må regne med disse forhold og indrette os derefter«.⁵³

Lians slutsats av den faktiska situationen blir helt enkelt att det framtida skandinaviska samarbetet skall inskränkas och endast omfatta de fackliga organisationerna. Det skulle alltså nästan betyda en slags återgång till samarbetets begynnelse. Lians förslag accepterades dock inte. I stället beslutades enligt ett resolutionsförslag av DSF-ordföranden Madsen - »i haab om, at det politiska parti i Norge snart igjen kommer indenfor rammene« - »att forsætte det påbegyndte samarbejde mellem arbejderorganisationerne i de skandinaviske lande« samt att utvidga detta samarbete genom att äntligen få med sig den finska socialdemokratin, som också var representerad i Köpenhamn.⁵⁴

En återupplivning av Skandinaviska samarbetskommittén kunde inte lyckas genom sådana allmänna och mera på förhoppning grundade riktlinjer. Ett or-

ganisatoriskt samarbete kunde tills vidare inte åstadkommas.⁵⁵ Den »skandinaviska Internationalen« är i detta avseende en trogen avbild av den internationella rörelsen i stort. Under det närmaste årtiondet praktiserades en arbetarskandinavism på olika plan och framför allt inom den fackliga rörelsen, ett praktiskt och åter oorganiserat samarbete såsom under den tidiga fasen, dock nu på bredare grund och med vida större erfarenhet och räckvidd genom lång gemensam samverkan och arbetarrörelsens framflyttade maktpositioner. 1932 grundades med Nordiska samarbetskommittén ett nytt samskandinaviskt koordineringsorgan, ett organ för mellanstatligt samarbete på olika områden. Socialdemokratin, numera i regeringsställning i Danmark och Sverige (och Norge efter 1935), förenade nu den specifika arbetarskandinavismen med andra skandinaviska strävanden till samförstånd och samverkan.⁵⁶

Skandinaviska samarbetskommittén i allmänhet och framför allt dess här bara antydda verksamhet i form av fredsarbete under kriget har hittills bara fått sporadisk uppmärksamhet i litteraturen.

Fredsaktiviteten har behandlats utförligare i den översiktliga uppsatsen av Harald Jørgensen om »Staunings fredsarbejde 1914-1918«. Kommittén som sådan (funktioner, möten etc.) eller det skandinaviska samarbetsproblematik (t.ex. nyanser och skillnader) tas dock inte upp till behandling.⁵⁷ En mycket kort redogörelse om krigsperioden lämnas av Peder Hedebo i den första årgången av den danska interparlamentariska årsboken.⁵⁸ I sin ovan anförda bok om den tidiga arbetarskandinavismen ger Fostervoll en kort utblick över samarbetskommittén och det efterföljande samarbetet.⁵⁹ I anslutning till detta redogör Per Albin Hansson för arbetarskandinavismen i en kort översiktsartikel i »Nordens Kalender« för 1937, där kommitténs fredsinsats betecknas som dess viktigaste arbetsresultat.⁶⁰ I den stora översikten av Henning Nielsen om »Nordens Enhed« och en skandinavism i olika former nämns arbetarskandinavismen på flera ställen och karakteriseras som »et yderst vigtigt led i det nordiske samarbejde«. Även samarbetskommitténs konstituerande och dess verksamhet under kriget tas upp, men bara ytterst kortfattat.⁶¹ Annars rör det sig mest om mycket korta antydningar i framställningar om Internationalen, huvudsakligen i samband med ISB's förflyttning hösten 1914 och den neutrala Köpenhamnskonferensen 1915.⁶² Likaledes finns det bara korta notiser i skandinaviska översikter, parti- och fackföreningshistorier.⁶³ De flesta av dessa omnämner dock inte alls samarbetskommittén och i synnerhet dess fredsarbete. Det gäller nog också för den enda användbara samskandinaviska översikten för krigsperioden av Edvard Bull sr.⁶⁴

Det är intressant att konstatera att samarbetskommittén oftast berörs i danska arbeten. Det torde dock inte vara någon slump. Från dansk sida var man tidigast engagerad i och intresserad av skandinaviskt samarbete och där tycks man också ha tillskrivit kommittén en viktig betydelse genom att med Stauning och Madsen delegera två toppfunktionärer till dess verksamhet. Det var det danska partiet med Stauning i spetsen som tog det första initiativet till en skandinavisk insats i september 1914 genom att inkalla kommittén och initiera en neutral konferens i dess regi. Stauning och hans danska organisationskommitté kom genom förbere-

delserna till denna Köpenhamnskonferens självklart i centrum för det förberedande skandinaviska fredsarbetet. Bl.a. genom samarbetskommittén försökte Stauning bli fredsaktiv upprepade gånger under kriget.⁶⁵ Slutligen låg kommitténs ledning under en viktig period - av betydelse framför allt för konferensförsöket på danskt initiativ efter den ryska februarirevolutionen 1917 - i den danska delegationens händer.⁶⁶ Behandlingen av den skandinaviska - liksom internationella - aspekten i dessa arbeten står således i nära kontakt med intensiteten av det konkreta skandinaviska resp. internationella engagemanget (vilket ju också gav nedslag i källmaterialet).

Därmed snuddar man samtidigt vid problemet, i vilken utsträckning arbetarskandinavismen faktiskt var förankrad i medvetandet hos de skandinaviska organisationerna, som ju i första hand hade att föra en praktisk arbetarepolitik på det nationella planet, för att inte tala om de djupare leden, eller om den huvudsakligen var av demonstrationskaraktär och blev frammanad vid festliga tillfällen. Denna fråga, om den överhuvudtaget kan få ett tillfredsställande svar, kan jag inte gå in på här. Stauning sammanfattar 1920: »Igjennem 34 år har de skandinaviske arbejderorganisationer udviklet praktisk skandinavisme. Vi har hjulpet og påvirket hinanden, vi har støttet og udviklet, og vore organisationer er vokset i magt og indflydelse«.⁶⁷ Det praktiska stödet i samarbetets början är säkert av betydelse. Frågan är bara, om citatets sista led pekar på ett naturligt resultat av det skandinaviska samarbetet, vilket Stauning tycks vilja antyda, dvs. om den skandinaviska arbetarrörelsens uppsving konkret blev påverkat av samarbetet och om de skandinaviska kongresserna och andra samarbetsformer fick ett djupare inflytande på den konkreta politiska verkligheten i de skandinaviska länderna.⁶⁸ 1912 sammanfattar Köpenhamns borgmästare Jens Jensen, en veteran inom arbetarskandinavismen: »Men de skandinaviske kongresser har mægtig bidraget til at fremme den praktiske internationalisme mellem arbejderne verden over«.⁶⁹ Här tillskrivs arbetarskandinavismen »eksemplets magt« (så Stauning drygt 20 år senare)⁷⁰ i ett stort perspektiv, vilket knappast motsvarar den konkreta, men som sagt inte undersökta verkligheten. Socialdemokratiens interskandinaviska samarbete verkar vara en möjlig och kanske specifik konkretisering av internationalism i den slutna skandinaviska enheten, mera en regional avbild än en globalt påverkande förebild. Men den subjektiva känslan av denna egeninterpretation och av den skandinaviska internationalismen överhuvudtaget får inte underskattas, när dess förankring undersöks.

I fråga om Internationalen har man konstaterat en bristande internationell djupeffekt hos de nationella sektionerna, vilket fick sin avgörande betydelse för dess sammanbrott i och med krigsutbrottet 1914.⁷¹ Något dylikt kan förmodas gälla även för den regionala skandinaviska enheten, som dock aldrig sattes på liknande prov. Skandinaviska samarbetskommitténs konstruktion t.ex. uppvisar ju organisatoriskt och konstitutionellt desamma svagheter som görs ansvariga för Internationalens bristande funktionsduglighet. Den skandinaviska internationaliseringsprocessen och den praktiskt verkande skandinavise-nella förbehållen och kraven; ju starkare arbetarrörelsen blev desto mer. Inte kri-

tiken av kommittéformens exklusivitet (slutna möten med några personer) och inte heller hänvisningen till de allmänna skandinaviska kongresserna (med val av ombud i organisationerna) som botemedel tycks träffa det egentliga problemet.⁷² Ty inte heller kongresserna hade ju något inflytande över att besluten verkställdes; dessa var i regel aktiverande rekommendationer för en varierande politisk praxis; kongressen var till stor del ett forum för ömsesidig information och fungerade som en demonstration av arbetarrörelsens makt och »enighet«.

Av betydelse tycks snarare frågan vara, i vilken utsträckning det gavs organisatoriska möjligheter för ett starkt och effektivt organisations- och aktionscentrum, dvs. huruvida de enskilda skandinaviska organisationerna överhuvudtaget visade sig vara beredda att delegera överordnade kompetenser och funktioner till en övernationell, interskandinavisk institution.⁷³ Precis som inom Internationallära förblev de nationella organisationernas suveränitet oantastad, och därmed blev även möjligheten till en internationalisering resp. skandinavisering av den dagspolitiska praxis väsentligen inskränkt.

När Skandinaviska samarbetskommittén inrättades 1912/13, skapades principiellt en viktig utgångspunkt för ett organiserat och praktiskt fastare samarbete mellan arbetareorganisationerna i Danmark, Sverige och Norge. Den »nationella« traditionen och dessa organisationers växande betydelse i den inhemska politiken i respektive länder var emellertid ett hinder för att ett organ konstruerades som kunde bli en verklig motor för en samordnad frammarsch på väg till en på socialismen byggd skandinavisk »union«. Kriget som försköt kommitténs intresseinriktning och kraft från den praktiska arbetarepolitikens och skandinaviska inrikespolitikens målsättning bidrog till att kommittén egentligen inte kunde utvecklas och finna sin form. Den skandinaviska socialdemokratins uppsving, koncentrationen inåt och på det demokratiska och sociala genombrottet, senare regeringsansvaret med nya perspektiv, på det mellanstatliga planet t.ex. medverkan i Nationernas Förbund, detta och andra faktorer förändrade även formerna för det skandinaviska samarbetet. Den specifika arbetarskandinavismen sköts i bakgrunden och indordnades i resp. underordnades nya, av sakförhållandena »framtvungna« mål och krav. Men även nyare former av skandinavisk samverkan har sina komplicerade och olösta skandinaviseringsproblem och Staunings i december 1934 uttalade förhoppning är fortfarande en utopi: »Vi ser det nordiske samarbejde virke med eksemplets magt, og vi vil ikke tabe troen på det videregående samarbejde imellem mange, ja, mellem alle folk.«⁷⁴

Bilaga 1.

Schematisk översikt över de skandinaviska arbetarekongresserna 1886-1920 och Skandinaviska samarbetskommitténs möten 1913-1917.

Skandinaviska arbetarekongresser:⁷⁵

Göteborg, 27-29/8 - 1886

Deltagare från Sverige 44, Danmark 15, Norge 2. Det behandlades bl.a. fackföreningarnas politiska och ekonomiska program, fackföreningarnas samarbete, 8-timmars arbetsdag, strejkers organisation, ställning till arbetsgivareorganisationer, skiljedomsrätt, arbetslöshetsfrågan, lantarbetare kontra stadsarbetare, skydd av skandinaviska arbetare i utlandet, upplysning av arbetare, allmän rösträtt.

Köpenhamn, 16-19/8 - 1888

Deltagare från Sverige 18, Danmark 111, Norge 6. Det behandlades bl.a. fackföreningars program och organisation, normalarbetsdag, strejkfrågan och skandinaviska strejkkassor, arbetsinspektion och skiljedomsrätt, ackordsystemets avskaffande, förbud av hemarbete, internationell arbetslagstiftning, försäkringsfrågan, sjömannens ställning.

Kristiania, 14-17/8 - 1890

Deltagare från Sverige 5, Danmark 30, Norge 70. Det behandlades bl.a. fackföreningarnas skandinaviska samarbete, strejkers organisation, skandinavisk strejkkassa och strejkkommittéer, arbetarnas organisationsrätt, ackordsystemets avskaffande, förbud av hem- og natarbete, normalarbetsdag, lantarbetarfrågan, politisk taktik (arbetarnas valdeltagande).

Malmö, 18-20/8 - 1892

Deltagare från Sverige 53, Danmark 70, Norge 10. Det behandlades bl.a. de fackliga och politiska organisationernas mål och taktik, fackföreningarnas samarbete, strejkfrågan, normalarbetsdag, arbetarskydd, försäkring, lantarbetarfrågan, Kooperationen, fängelsearbete, hemarbetets avskaffande, läringsfrågan, parlamentarism, statssocialism, unionsfrågan.

Stockholm, 19-21/7 - 1897

Deltagare från Sverige 101, Danmark 52, Norge 23. Det behandlades bl.a. arbetarrörelsens mål, fackföreningarnas ställning till den politiska organisationen, fackföreningsunion i Skandinavien, arbetarskydd, arbetslöshetsfrågan, ackordsystemets avskaffande, allmän sjukvård, fängelsearbetet, skolundervisning, politisk rösträtt och rösträttsstrejk, freds- och unionsfrågan.

Köpenhamn, 22-24/8 - 1901

Deltagare från Sverige 114, Danmark 215, Norge 24. Det behandlades bl.a. arbetarrörelsens mål, fackföreningarnas organisation, användning av kampmedel såsom streik (här också strejkbrytareproblemet), bojkott etc., facklig skiljedom, normalarbetsdag, hemarbetets avskaffande, arbetslöshetsfrågan, läringsutbildning och fackskoleundervisning, Kooperationen, kvinnlig arbetskraft, sjöfartslagstiftning, arbetarpressen, allmän rösträtt, militarismens avskaffande, unionsfrågan.

Kristiania, 6-8/9 - 1907

Deltagare från Sverige 124, Danmark 95, Norge 168, Finland 6. Det behandlades bl.a. arbetarrörelsens mål, den fackliga organisationen, fackföreningarnas självhjälp, fri övergång mellan de skandinaviska fackföreningarna, ömsesidigt understöd vid konflikter, kvinnornas organisering, normalarbetsdag, arbetslöshetsfrågan, lagfäst skiljedom vid arbetstvister, Kooperationen, främjande av arbetarnas utbildning och kultur, arbetarpressen och skandinavisk information, funktionärernas ställning, kamp mot militarismen.

Stockholm, 2-5/9 - 1912

Deltagare från Sverige 123, Danmark 109, Norge 74, Finland 9. Det behandlades bl.a. organisationsformer och taktik, skandinaviskt samarbete och samarbetskommitté, dyrtid och trustväsen, normalarbetsdag, arbetslöshetsförsäkring, bostadsfrågan, Kooperationen, skandinaviska arbetaremöten 1914, internationellt hjälpSpråk, skandinavisk socialistisk tidskrift militärfrågan.

Köpenhamn, 21-23/1 - 1920

Deltagare från Sverige 109, Danmark 208, Norge 78, Finland 3. Det behandlades bl.a. stöd under fackliga konflikter, demokrati på arbetsplatsen, socialiseringsfrågan, sociallagstiftning, det skandinaviska samarbetet.

Skandinaviska samarbetskommittén:⁷⁶

Göteborg, 11-12/10 - 1913

Konstituerande sammanträde. Mötesdeltagare för Danmark Thorvald Stauning och Carl F. Madsen, för Sverige Fredrik Ström och Herman Lindqvist, för Norge Magnus Nilssen och Ole O. Lian. På dagordningen: Organisatoriska beslut; kommitténs allmänna målsättning; kongressbesluten från 1912 verkställs; kommittéledningen hos den svenska delegationen.

Stockholm, 10-11/10 - 1914

Extrasammanträde på danskt initiativ. Mötsdeltagare som 1913, dessutom Frederik Borgbjerg, Hjalmar Branting och Jacob Vidnes för den danska, svenska resp. norska »Social-Demokraten«. På dagordningen: ISB's förflyttning till Holland, vilket godkänns som en provisorisk åtgärd; konferens för de neutrala ländernas socialdemokrati för att behandla fredsfrågan; skandinaviska arbetaremöten vid svensk-norska gränsen i juni och juli 1914 (se även samarbetskommitténs verksamhetsberättelse för 1914 i bilaga 2 nedan).

Stockholm, 24/10 - 1914

Extrasammanträde på norsk begäran (ang. förslaget av American Socialist Party om en internationell socialistkongress eller ett utökat möte med ISB) och förför allt på begäran av holländaren Pieter J. Troelstra (betr. förflyttning av ISB). Mötesdeltagare: Stauning och Madsen, Ström och Lindqvist samt chefredaktörerna Borgbjerg och Branting och som gäst Troelstra. På dagordningen ISB-frågan och bl.a. de provisoriska stadgarna för den nya byrån i Haag, vilka godkändes; den neutrala konferensen, Troelstra anslöt sig till planen (se även samarbetskommitténs verksamhetsberättelse för 1914 i bilaga 2 nedan).

Köpenhamn, 17/1 - 1915

Extrasammanträde under den pågående neutrala socialdemokratiska konferensen. Mötesdeltagare: samtliga kommittéledamöter (se 1913). På dagordningen: Staunings förslag till ett uttalande på konferensen diskuterades; ang. konferenskostnaderna beslöts om en gemensam uppdelning. (Om Köpenhamnskonferensen se samarbetskommitténs verksamhetsberättelse för 1915:1 i bilaga 2 nedan).

Köpenhamn, 4/9 - 1915

Ordinarie sammanträde (Stauning hade dock initierat ett nytt extrasammanträde som sedan skulle sammanfalla med det ordinarie mötet). Mötesdeltagare: samtliga kommittéledamöter (se 1913) samt chefredaktörerna Borgbjerg och Branting. På dagordningen: kommittéledningen övertas av den danska delegationen; Köpenhamnskonferensens beslut ang. en hänvändelse till de neutrala regeringarna om en fredsmedling; möjlighet till en aktion från ISB's sida (se även samarbetskommitténs verksamhetsberättelse för 1915:2 i bilaga 2 nedan).

Köpenhamn, 8-9/12 - 1916

Extrasammanträde möjligen på danskt initiativ. Mötesdeltagare Stauning och Madsen, Gustav Möller (som ersatte Ström) och Lindqvist, Nilssen och Lian samt chefredaktörerna Borgbjerg, Branting och Vidnes. På dagordningen: den s.k. studieresan av några danska och svenska socialdemokrater till Tyskland och Belgien under sommaren 1916; den internationella situationen, där man uttalade sig å ena sidan för fortsatt neutralitet av de skandinaviska länderna och å andra sidan för en fredsinsats av ISB's exekutivkommitté samt de socialdemokratiska partierna; den ekonomiska situationen; värvning av arbetskraft till utlandet (se även samarbetskommitténs verksamhetsberättelse för 1916 i bilaga 2 nedan).

Stockholm, 9/5 - 1917

Extrasammanträde med anledning av de pågående försöken att få till stånd en socialdemokratisk allmän fredskonferens i Stockholm. Mötesdeltagare: kommittén i den nya sammansättningen (se 1916) samt på särskild inbjudan Branting. På dagordningen: konferensens initiativ; anslutning till Holländsk-skandinaviska kommitténs arbete (se även samarbetskommitténs verksamhetsberättelse för 1917 i bilaga 2 nedan).

Kristiania, 20/10 - 1917

Ordinarie sammanträde. Mötesdeltagare: samtliga kommittéledamöter. På dagordningen: kommittéledningen övertas av den norska delegationen; den nya norska lagen om utvisning av utlänningar; understöd för de i Holland intemnerade belgierna; önskvärdenheten av en skandinavisk kongress, frågan överläts åt den nya styrelsen (se även samarbetskommitténs verksamhetsberättelse för 1917 i bilaga 2 nedan, där mötesdatumet är felaktigt angivet).

Bilaga 2

Ur Skandinaviska samarbetskommitténs verksamhetsberättelser 1914 - 1919.
1914

Kommittén för skandinaviska arbetarerörelsens samarbete

Kommittén konstituerades vid möte i Göteborg den 11 och 12 oktober 1913, då ombud voro närvarande från soc.-dem. partierna och landsorganisationerna i Danmark, Norge och Sverige. Vid mötet fattade beslut äro återgivna i vår berättelse för år 1913.

Kommitténs styrelse, som för två år, räknat från ovannämnda möte, utgöres av hrr Herm. Lindqvist och Fredr. Ström, har utgivit berättelse över verksamheten under år 1914, vari meddelas de åtgärder, styrelsen företagit för att realisera kommitténs beslut. Härom meddelar styrelsen följande:

Inbjudan till finska partiet och finska landsorganisationen att med var sitt ombud ingå i kommittén har jämlikt beslut tillsänts vederbörande. Enligt meddelande från finska soc.-dem. partiets styrelse har finska partiet beslutat att genom ombud icke representera i kommittén. Från finska landsorganisationen har intet svar ingått.

Ifråga om de fattade besluten rörande åtgärder för skandinavisk samverkan har konferensens beslut tillställts de soc.-dem. riksdagsgrupperna. Huruvida något initiativ, i anslutning till mom. 1 och 3 i resolutionen, varit möjligt åstadkomma, är för kommitténs styrelse icke känt, då någon rapport från resp. riksdagsgrupper icke inkommit.

Angående anordningar för utbyte länderna emellan av redogörelser för huvudgrunderna i de för arbetareklassen viktigaste existerande lagarna och för av socialdemokratien i anslutning därtill väckta förslag, så må meddelas att från soc.-dem. partiet i Danmark under året en dylik redogörelse inkommit. De svenska och norska redogörelserna äro ännu icke färdiga.

Förslaget om åtgärder för friexemplar av huvudorganen åt de soc.-dem. riksdagsmännen och funktionärerna har icke kunnat realiseras, då förslaget stött på vissa svårigheter inom resp. huvudorgans expeditioner.

Rörande besluten om skandinaviska arbetaremöten sommaren 1914 ha 3 större dylika under kommittéstyrelsens medverkan ägt rum, nämligen i Fredrikshald, Meraker och Arvika. Samtliga dessa möten vore synnerligen lyckade, besökta som de voro av tusentals deltagare och ledda efter gedigna program. Mötena ha icke genom egna inkomster kunnat helt täcka kostnaderna. Den uppkomna bristen skall, enligt beslut, täckas av de svenska och norska huvudstyrelserna.

Angående Göteborgs-konferensens beslut att avstyrka utgivandet av en gemensam skandinavisk socialistisk tidskrift skulle yttrande hos resp. huvudstyrelser inhämtas. Huvudstyrelserna hava meddelat att de godkännt konferensens beslut.

Skandinaviska kongressens och konferensens beslut rörande int. hjälpSpråk har meddelats int. soc. byrån i Brüssel samt "Verbund für die Schaffung eines Weltsprach-amtes" i Bern jämlikt beslut vid konferensen i Göteborg.

Likaså har, jämlikt beslut i Göteborg, i skrivelse till int. soc. byrån i Brüssel och int. fackliga sekr. i Berlin hemställan gjorts att dessa institutioner måtte dels inrätta sig så att korrespondens mellan dem och de nordiska länderna måtte ske på något nordiskt språk, dels också att vid de int. kongresserna även de nordiska språken må få begagnas och bli tolkade.

Ävenledes har meddelats till int. soc. byrån kongressens beslut i kooperationsfrågan.

Samtliga vid 8:de skand. kongressen och konferensen i Göteborg fattade beslut äro sålunda expedierade.

Verksamheten i övrigt under 1914 har dels bestått uti att förmedla och så långt möjligt stå till tjänst med upplysningar och undersökningar som hava påkallats från den ena eller andra av de anslutna ländernas politiska eller fackliga organisationer, dels varit knuten till frågor och åtgärder, som haft samband med det utbrutna världskriget och dess följder.

På förslag av kommitténs danska ledamöter sammanträdde kommittén till extra möte den 10 och 11 oktober i Stockholm. I detta sammanträde deltog även de tre ländernas huvudorgans chefredaktörer. Den fråga, som här behandlades, gällde vad som från Nordens arbetarörelse kunde åtgöras för att åternyta de halvt brutna banden mellan Internationals anslutna arbetaregrupper, ävensom att söka åstadkomma fred mellan de kämpande folken.

Efter indgående överläggningar beslöts:

dels att förorda int. soc. byråns tillfälliga förflytning till Holland, dels att inbjuda till en konferens (förslagsvis i Haag eller Köpenhamn) av representanter för socialdemokratin i de neutrala länderna.

Konferensens uppgift skulle vara:

1) att söka samla och stärka den folkmening hos de neutrala länderna, som kräver krigets avslutande på sådant sätt, att en varaktig fred betryggas;

2) att därigenom söka skapa ett gynnsamt underlag för medlingsförsök, som kunna göras på grundvalen av att vid det blivande allmänna fredsslutet inga eventuella gränsförändringar ske utan erkännande av folkens självbestämmanderätt;

3) att överlägga och besluta om en eventuell gemensam hänvändelse från de på konferensen företrädde soc.-dem. partierna till de neutrala ländernas soc.-dem. riksdagsgrupper att på lämpligt sätt vända sig till sina resp. regeringar med hemställan till dessa att undersöka möjligheten av initiativ för krigets avslutning, eventuellt genom gemensam framställning från ett antal neutrala staters regeringar.

Vidare beslöts

inbjuda socialdemokratiska partiet i Holland att biträda inbjudan till en dylik konferens på föreliggande program.

För att närmare dryfta en del med anledning av mötet den 10 och 11 oktober uppkomna spörsmål sammanträdde kommittén ånyo i Stockholm den 24 oktober. I detta sammanträdes förhandlingar deltog även P. Troelstra från Holland. De norska ledamöterna hade till mötet, som telegrafiskt inkallats, anmält förhinder.

Vid detta sammanträde

dels bekräftades i huvudsak besluten från föregående möte, att överlämna det närmare ordnandet av den beslutade konferensen åt danska soc.-dem. partiet,

dels diskuterades de närmare reglerna och uppgifterna för den till Haag föreslagna tillfälliga förflytningen av int. soc. byrån.

Den sålunda beslutade soc. fredskonferensen försiggick i Köpenhamn den 17 och 18 januari 1915. En närmare redogörelse för dess förhandlingar och beslut kommer att lämnas i berättelsen för 1915 års verksamhet.

Källa: Berättelse över Landsorganisationens i Sverge verksamhet år 1914 (Stockholm 1915), s. 52-54

1915:1

Kommittén för skandinaviska arbetarerörelsens samarbete

Ur kommitténs styrelseberättelse för tiden 1 jan.-31 aug. 1915 meddela vi följande:

Berättelsen för 1914 slutade med en skildring av förberedelserna till den svensk-dansknorsk-holländska fredskonferensen. Denna försiggick i Köpenhamn den 17 och 18 jan. 1915. Representerade voro de soc.-dem. partierna och landsorganisationerna i dessa fyra länder.

De delegerade voro följande:

Sverge: Hj. Branting, Fr. Ström, Herm. Lindqvist, Ernst Söderberg.

Norge: Magnus Nielsen, J. Vidnes, Ole O. Lian, Sverre Iversen.

Danmark: Th. Stauning, F. Borgbjerg, Sigvald Olsen, Carl F. Madsen.

Holland: P. Troelstra, H. Van Kol, Wibaut, Vliegen.

Dagordningen hade följande lydelse:

1. Aktion för fredsslut.

a. Hemställan till regeringarna

b. Socialdemokratins fredsprogram.

2. Förslag från Schweiz och Amerika.

a. Förslag om inkallande av en konferens från de neutrala staterna.

b. Förslag om inkallelse av en neutral soc. kongress.

Konferensen öppnades med ett tal av Stauning, Köpenhamn, som bl.a. framhöll, att det icke inginge i konferensens uppgift att döma mellan de stridande parterna. Men Internationalen har senast genom beslut å Köpenhamnskongressen 1910 ålagt socialdemokraterna att, om krig utbryter, ingripa för dess snara avslutning. Ett sådant ingripande kan icke nu förberedas av socialdemokrater från alla länder, men de socialdemokratiska partierna i Skandinavien ha känt det som en plikt att bidra till stärkande av den folkmening, som kräver varaktig fred emellan folken. Om möjligheterna för åtgärder i denna riktning skall konferensen förhandla. Tal. förklarade så konferensen öppnad, under den förhoppningen, att den i mänsklighetens och kulturens intresse måtte kunna göra ett om också ringa bidrag till avslutandet av det nuvarande tillståndet och till skapandet av ett nytt folkets broderskap.

Hr. Stauning meddelade därefter, att de amerikanska och schweiziska ombuden icke kunnat infinna sig. Ej heller hr Morgari från Italien hade anlänt.

Till konferensens ordförande valdes hr Sigvald Olsen och till sekreterare hr Borgbjerg. Utom de 16 delegerade från Sverge, Norge, Danmark och Holland, bevestades konferensen av några danska partivänner, som deltagit i dess organisering, av redaktören för det holländska partiorganet "Het Volk", dr Roode, och fru Leepa, som bringade en hälsning från det judiska "Bund". Hälsningsskrivelser hade ingått från Internationalens sekreterare Camille Huysmanns, från de socialdemokratiska partiordförandena i Schweiz och Tyskland, från det franska partiet, från "Labour Leader", Stockholms Maskinarbetarefackförening m. fl. Till Huysmanns avsändes en telegrafisk hälsning.

Efter en ingående och grundlig diskussion fattades följande beslut.

1. Den socialdemokratiska konferensen i Köpenhamn, som omfattar representanter för Holland, Sverge, Norge och Danmark, har, liksom förut socialisterna i Schweiz och Italien, känt behov av att samlas för att dryfta det rådande tillståndet och ge uttryck åt de stäm-

ningar, som röra sig inom arbetareklassen, samt att söka upprätthålla den internationella solidariteten under den kris, världen nu genomgår. Konferensen konstaterar, att kapitalismen i dess imperialistiska form, vilken kommit till uttryck i de ständigt stegrade kappstridningarna och i en hänsynslös utvidgningspolitik, under medverkan av en hemlig och oansvarig stormaktsdiplomati nu fört världen till den katastrof, som socialdemokratien förutsagt och beständigt varnat de makt-havande för. I detta ögonblick, då hela mänskligheten uppfylles med avsky för de fasor och ödeläggelser detta krig bragt över världen, ger konferensen uttryck åt den fasta och kraftiga fredsvilja, som råder inom de på konferensen representerade ländernas folk. Konferensen betraktar som sin huvuduppgift att samla och stärka den fredsvilja, som otvivelaktigt i alla länder kräver krigets avslutande på sådant sätt, att en varaktig fred betryggas. Den vänder sig med detta mål för ögonen till de socialistiska arbetarna i de krigförande länderna och hänvisar till de principer för Internationalens solidaritet och proletariats rättskänsla, vilka blivit fastslagna på alla Internationalens kongresser. Kongressen i Köpenhamn 1910 sammanfattade i sin resolution mot kriget dessa principer på så sätt, att den förpliktade de socialistiska representanterna i parlamenten till att verka för a) obligatorisk, internationell skiljedom, b) rustningarnas inskränkande med allmän avrustning som mål, c) avskaffandet av diplomatins hemliga verksamhet och full parlamentarisk ansvarighet för utrikespolitiken, d) erkännandet av folkens självbestämmanderätt och strävanden att hindra krigiska angrepp och våldsamt undertryckande.

Konferensen anser det därför som en plikt för alla socialistiska partier att arbeta på ett snart fredsslut och därvid sluta in alla krafter på åstadkommandet av fredsvillkor, som icke bära frön till nya krig utan bilda grundvalen för internationell avrustning och utrikespolitikens demokratisering. Konferensen protesterar mot folkrättsbrottet mot Belgien och uttalar förväntan om att socialisterna i alla krigförande länder på det skarpaste skola motsätta sig varje annektering med våld i strid mot folkens självbestämmanderätt. I det konferensen sålunda upprepar Internationalens fredsprinciper, uppmanar densamma den Internationella socialistiska byrån att, så snart förhållandena medgiva och senast vid fredsunderhandlingarna, börja samla de socialistiska partierna till gemensamt rådslag om de fordringar, som böra uppställas vid fredsslutet. Konferensen betraktar detta som en nödvändig förutsättning för att fredsvillkoren icke skola fastställas utan det arbetande folkets medverkan eller mot dess vilja och uppmanar arbetarna i alla länder att koncentrera sina ansträngningar på åstadkommandet av en snar och varaktig världsfred.

Världskriget med alla dess fasor blev möjligt endast därigenom, att kapitalistklassen i de olika länderna ännu har makten i sina händer. Konferensen uppmanar därför arbetareklassen att med ännu större kraft och hänförelse arbeta på enad av den politiska makten, så att imperialismen kan krossas och den internationella socialismen fullborda sin folkbefriande uppgift.

Kongressen beslöt vidare fatta följande beslut:

2. Konferensen hemställer till socialisterna i de neutrala länderna att i parlamenten eller på annat ändamålsenligt sätt vända sig till respektive regeringar med anmodan om att taga i övervägande, huruvida de, var för sig eller gemensamt, tro sig kunna med utsikt till framgång erbjuda de krigförande ländernas regeringar sin medling till uppnåendet av en snar och varaktig fred.

Konferensens tredje beslut var av följande lydelse:

3. Den socialdemokratiska konferensen i Köpenhamn erfar, att fem dumamedlemmar i Ryssland, vilka samlats för att utarbeta en rapport till den nu pågående konferensen, av denna anledning belagts med häkte. Konferensen uttalar sin sympati för dessa fem partikamrater och sin skarpaste protest mot ett dylikt förfarande mot arbetareklassens lagliga representanter.

På söndagen den 17 jan. hölls i Köpenhamns rådhus ett stort offentligt fredsmöte, där flera av konferensens deltagare talade.

Vid sammanträde med kommittén den 19 jan. beslöts att kostnaden för konferensens

anordnande, kr. 1,359 : 12, skulle delas lika på de tre skandinaviska ländernas huvudorganisationer.

Styrelsen för kommittén har under året f. ö. utfört en del uppdrag och vidtagit vissa åtgärder i enlighet med stadgarnas bestämmelser, men självfallet har den utrikespolitiska situationen medfört att här som på andra områden åtskilligt fått vila, som under normala förhållanden skulle blivit föremål för närmare handläggning.

Kommitténs årsmöte hölls i Köpenhamn den 4 sept. Härvid avgick den svenska styrelsen. Herm. Lindqvist och Fr. Ström, som då fungerat i två år, och övergick styrelsen till de danska kommittéledamöterna Carl F. Madsen, ordförande, och Th. Stauning, sekreterare, som nu skola fungera i två år.

I samband med årsmötet hölls även ett möte för överläggning rörande vilka initiativ, som eventuellt kunna vidtagas, utöver vad som beslutades vid konferensen i januari, i och för åstadkommande av fredsförhandlingar. Vid detta möte voro, förutom kommitténs ledamöter, jämväl närvarande de både redaktörerna Hj. Branting och F. J. Borgbjerg. Det fattade beslutet skulle genom dessa bliva meddelat. Då ingen särskild berättelse blivit utskrivet för tiden efter årsmötet, för vilken tid väl kommer att redogöras i samband med verksamheten under år 1916, kunna vi här ej återgiva beslutet ifråga.

Källa: Berättelse över Landsorganisationens i Sverige verksamhet år 1915 (Stockholm 1916), s. 57-60.

1915:2 och 1916.

Kommittén för skandinaviska arbetarörelsens samarbete

Ur kommitténs berättelse för tiden 15 sept. 1915-31 dec. 1916 anföra vi nedanstående:

Vid kommitténs möte i Köpenhamn den 4 sept. 1915 övergick ledningen från de svenska till de danska ledamöterna, på sätt som beslöts vid konstituerande mötet 11 och 12 oktober 1913. Kommitténs ordförande är nu Carl F. Madsen och sekreterare Th. Stauning.

I anslutning till de beslut, som fattats vid konferensen i Köpenhamn 17 och 18 jan. 1915, beslöt kommittén vid sitt möte den 4 sept. samma år att göra nedanstående uttalande:

1) Att hemställa till den Internationella socialistiska byrån att försätta och förnya försöken att återknyta de internationella banden, och söka åstadkomma en socialistisk grund för fred och för agitation för denna.

2) Att genom de respektive partistyrelserna hemställa till resp. länders regeringar, att dessa må, då tiden är inne, göra föreställningar om slutande av fred.

I anslutning till dessa uttalanden har på socialdemokratiska partiens i de tre nordiska länderna vägnar gjorts framställning till den Int. byrån att verka för fred och internationellt samarbete, och genom fortsatt korrespondens lyckades man även få byråns förståelse för de framförda önskningarna. Det visade sig emellertid, att de socialdemokratiska partierna i England, Frankrike och Belgien vägrade att möta till en allmän internationell konferens. Man upptog då tanken på en konferens av den Int. byråns ledamöter i de neutrala länderna. En sådan konferens utlystes först till i maj 1916, men måste sedan uppskjutas och hölls den 31 juli i Haag. Till densamma mötte representanter från Argentina, Förenta staterna, Holland, Sverige och Danmark.

Konferensen offentliggjorde två uttalanden. Det ena angående de ekonomiska förhållandena under och efter kriget, det andra om socialdemokratins syn på kriget samt en önskan om snart kunna samla hela den Int. socialistiska byrån till möte.

I april 1916 blevo förtroendemännen inom de skandinaviska arbetareorganisationerna av de tyska parti- och fackorganisationernas huvudledningar inbjudna till ett besök i Tyskland, där man ville lämna uppgifter om organisationsförhållandena samt konferera om vissa arbetarespörsmål. Dessutom ville man giva de inbjudna partivännerne tillfälle att göra en studieresa i Belgien. Inbjudan mottogs, men i sista ögonblicket blev på grund av sjukdomsfall och mellankommande arbete en del personförändringar.

De som deltog i resan voro: Från Sverge: Nils Persson, A. C. Lindblad och Harald Halén; från Danmark: Carl F. Madsen, I. A. Hanssen och Sigv. Olsen; från Norge skulle Ole O. Lian, deltaga, men erhöll han förhinder.

Korrespondensen angående resan ombesörjdes av den skandinaviska kommitténs ordförande och sekreterare.

När de inbjudna antogo inbjudningen var det naturligtvis i önskan att bidra till bevarande av förbindelserna med broderorganisationerna samt för att få tillfälle att se förhållanden, varom man endast ägde kännedom genom ofullständiga tidningsmeddelanden. Man ansåg även att resan skulle dana en naturlig motvikt till andra, förut företagna resor, som hade givit anledning till mycken debatt och missstydingar.

Den danska socialdemokratins ledning har dessutom, i samförstånd med kommitténs ordförande och sekreterare, och i överensstämmelse med tendensen i kommitténs hela arbete under kriget, beslutit att söka förbindelser åt alla sidor för att direkt kunna verka i enlighet med de fredsuttalanden som gjorts. I slutet av år 1915 beslöts sålunda att låta två delegerade resa till England och att de eventuellt skulle utsträcka resan även till Frankrike. Försöket misslyckades den gången, enär engelska legationen nekade utförda behövligen pass. Men i november 1916 kunde två danska partivänner resa och erhöilo möjlighet att konferera med en del partivänner i England. Senare har, i anledning av den franska landsorganisationens kongress, gjorts försök att sända delegerade till Paris i december 1916. De franska myndigheterna nekade emellertid att utställa pass.

De medlemmar av kommittén, som representera de fackliga landsorganisationerna, ha haft anledning att sysselsätta sig med väckt fråga om hållande av en facklig konferens i Bern i december 1916. Som det icke var möjligt att få samlat representanter från alla länder blev, på förslag av de skandinaviska sekretariaten, konferensen uppskjuten.

Till kommitténs möte i Köpenhamn den 8 och 9 december 1916 voro redaktörerna för de socialdemokratiska huvudorganen i de tre skandinaviska länderna, Branting, Vidnes och Borghjerg, inbjudna. Branting var förhindrad deltaga, varemot de två sistnämnda deltago i sammanträdet.

Vid mötet förelågo följande frågor till behandling:

De utrikespolitiska förhållandena.

De ekonomiska förhållandena och lagstiftningen.

Arbetarevärvningen till utlandet.

I första punkten gjordes nedanstående uttalande:

”Permanenta kommittén för samarbete mellan de skandinaviska ländernas arbetarorganisationer, samlad till möte i Köpenhamn, beslutar rikta följande framställning till broderorganisationerna i de krigförande länderna:

Det fruktansvärda kriget har nu snart rasat i 2 ½ år och våra partier kunna, liksom årets konferens i Haag, endast se, att detta krig förvisso medfört mycken sorg, ett omätligt materiellt och moraliskt elände, försatt de ekonomiska förhållandena i gungning och ställt i utsikt outhärdliga bördor för framtiden, men intet avgörande för någon av parterna. Däremot har det alltkämt dragit flere länder in i katastrofen och man står inför fortsatta oerhörda blodsoffer och ödeläggelser av kolossala värden.

Under intrycket härav och i känslan av de lidanden, som hemsöka våra klassbröder i alla land, bedja vi såväl partiernas ledningar som de enskilda partivännerna att ånyo taga under övervägande vad socialdemokratien kan och bör göra.

Det är vår övertygelse, att i alla länder folkens vilja står bakom önskan om en avslutning på kriget, och i våra egna landsmäns namn samt otvivelaktigt även i överensstämmelse med större delen av mänskligheten hemställa vi så enträget vi kunna till de socialistiska partierna i de krigförande länderna att nu gripa sig an med arbetet på att samla arbetarklassen kring de krav, som kunna föra världen fram till en varaktig fred. Vi hänvisa till de på internationella socialistiska kongressen 1910 framlagda fordringarna, som upprepats av konferenser i såväl de krigförande som neutrala länderna och vars huvudpunkter äro obligatorisk internationell skiljedom, erkännande av folkens självbestämmanderätt och rustningarnas inskränkande med allmän avrustning som slutmål.

I det konferensen uttalar sitt erkännande av den internationella socialistiska byråns ständiga försök att medla mellan partierna och uppfordrar den att fortsätta detta arbete, hänvända vi oss till broderpartierna i de krigförande länderna med vår trängande maning att på grundvalen av ovanstående socialistiska grundsatser träda fram inför offentligheten med proletariatets krav på krigets avslutande och för åvägbringande av garantier mot återupprepande av denna fruktansvärda världskatastrof.

Vi uppfordra såväl verkställande utskottet inom Internationella socialistiska byrån som arbetarorganisationerna i de krigförande länderna att nu söka åstadkomma den överläggning mellan partierna, som enligt vår mening skulle bereda väg för freden, efter vilken alla folk längta.

Världskriget har bragt det arbetande folket oerhörda lidanden. Det är därför naturligt, att kravet på fred i första hand reses av arbetarna och det är vår övertygelse att en hemsk framtid väntar folken, därest det icke snart lyckas att bringa denna blodiga uppgörelse till ett slut.

Från flera håll ha under det senaste året fredsröster höjts. Dessa strävanden böra sammanföras av socialdemokratin, som skulle förvärva sig en oförgänglig ära, om den lyckades åstadkomma en folkvilja, som vore i stånd att nu göra slut på kriget."

Rörande Skandinaviens neutralitet antogs ett uttalande så lydande:

"De utrikespolitiska förhållandena medföra många svårigheter för de skandinaviska länderna och därmed även faran för förvecklingar. Samtliga medlemmar av kommittén ha på respektive länders partiers vägnar förklarat, att hos dessa råder en orubblig neutralitetsvilja. Och kommittén uttalar en förväntan om att de socialdemokratiska organisationerna och parlamentariska representanterna för framtiden liksom hittills måtte stödja alla strävanden för neutralitetens bevarande och eftersträva största möjliga inflytande i denna livsfråga för det arbetande folket.

Konferensen anbefaller partistyrrelserna att när så kräves anordna partimöten för att lämna partiets medlemmar i största utsträckning upplysningar om utrikespolitiska och handelspolitiska förhållanden. Slutligen uttalas, att om situationen framdeles skulle göra det önskvärt skall kommittén sammanträda jämte representanter för de tre ländernas fackliga och politiska huvudledningar till nytt övervägande av situationen."

Dessa uttalanden utsändes omedelbart till Int. socialistiska byrån och de partier, som äro anslutna till denna.

Beurffande de ekonomiska förhållandenas utveckling under kriget och om de åtgärder, som från det allmännas sida vidtagits mot dyrtiden så redogjordes därför av de olika ländernas representanter. Kommittén beslöt att mellan de olika länderna upplysningar skulle utväxlas för att användas av partierna.

I tredje frågan upplystes, med anledning av att försök i ganska stor utsträckning gjorts till arbetarevärning i utlandet, att fackorganisationerna sysselsatt sig med saken samt att även regeringarna hade sin uppmärksamhet riktad på densamma. Kommittén beslöt att inhämta ytterligare upplysningar samt förordade ett likartat förfarande i de olika länderna.

Källa: Berättelse över Landsorganisationens i Sverige verksamhet år 1916 (Stockholm 1917), s. 55-58.

1917.

Kommittén för skandinaviska arbetarerörelsens samarbete

Ur kommitténs berättelse för tiden 1 jan.-15 okt. 1917 anföra vi nedanstående:

Kommitténs ledning, som varit förlagd i Danmark, framhåller, att det är nog så naturligt att verksamheten såväl under berättelseperioden som under närmast föregående tid huvudsakligast koncentrerats på försök att bidraga till ett slut på kriget genom återuprättande av förbindelserna mellan de olika ländernas socialdemokratiska partier. Under årets första

del fördes i sagda syfte en del korrespondens i anslutning till de beslut kommittén fattade vid sitt sammanträde i december 1916.

Emellertid kom ej den ifrågasatta konferensen av partivänner i ententeländerna till stånd, och den av tyskarna den 1 februari verkställda skärpta blockaden och u-båtskriget var det föga hopp om att kunna tränga igenom med fredsönsknings. Då kom revolutionen i Ryssland och tände nytt hopp om att folkens fredslängtan skulle kunna segra. Då kommittén fick kännedom om revolutionens omfattning och karaktär avsånde den, genom sin sekreterare, nedanstående skrivelse till Exekutivkommittén för den internationella socialistiska byrån:

“Ärade partivänner!

I det jag hänvisar till de av Kommittén för skandinaviska arbetarrörelsens samarbete tidigare översända framställningarna angående byråns verksamhet, senast under sistlidne december månad, tillåter jag mig att på nytt, i överensstämmelse med i alla tre skandinaviska länderna rådande stämningar, göra Exekutivkommittén uppmärksam på den fredslängtan, som råder i länderna, och om den önskan vi alltid framhållit, att försök måtte göras att samla arbetarklassen till internationell aktion för krigets avslutning.

Det förefaller mig att det nu åter är en lämplig tidpunkt för handling eller åtminstone för försök till handling.

Händelserna i Ryssland äro av så stor betydelse för arbetarklassen att de må fylla oss med glädje, men det är min tro, att de även ha berett vägen för en snar fred. Det är nu mera anledning än någonsin till att försöka åvägbringa en förståelse mellan alla socialdemokratiska partier för att därigenom få grunden lagd till fred, och det är de skandinaviska folkens hopp, att den Internationella byråns ledning nu vill göra sin stämning hörd i socialistisk anda.

Vi känna väl de vanskligheter, som hittills funnits, och vilka nog ännu ej övervunnits, men det är otvivelaktigt av betydelse att den rätta vägen anvisas var gång en möjlighet framträder, och jag vill icke neka till att stillheten inom Internationalen efterhand verkar tryckande.

I Danmark ha vi alltid hävdad, att den av organisationerna upprättade byrån med en enligt beslut tillsatt ledning bör ha initiativet och ledande ställning, liksom ledningens råd i viktiga situationer bör inhämtas och så vitt möjligt följas. Utgående från dessa grundsatser ha vi bekämpat de nedbrytningsförsök inom den internationella organisationen, som utgått från Zimmerwald, och vi vilja fortsätta denna kamp därför att Zimmerwaldsrörelsen är osund och stridande mot arbetarklassens intressen. Men jag vill icke förneka att det efterhand blir mycket vanskligt att intaga denna hållning, när socialdemokratiens officiella organ hemfaller till stillhet och tillsynes är maktlös. Stämningen för Zimmerwaldsrörelsen visar under dessa förhållanden, och det blir en ny olycka för arbetarklassen, om tron på Internationalens program och vilja försvagas mera än som allaredan har skett.

Det är möjligt att dessa ord äro hårda, och det är möjligt att det arbetas i den anda som vi önska. I så fall beder jag om förlåtelse för vad jag framhållit; det är sagt därför att vi här i Danmark icke ha fått del av någon verksamhet just nu då vi anse att förutsättningar finnas.

Otvivelaktigt förstår Ni att ovanstående sagts i bästa avsikt och det skulle glädja socialdemokraterna i de skandinaviska länderna om en fruktbringande verksamhet snart kunde uppbringas från den Internationella byråns sida.

Jag vill ej underlåta upplysa om att den skandinaviska kommittén kommer att sammanträda om få dagar för att dryfta och överväga om vi här i Skandinavien kunna vara i stånd till att giva något bistånd i det fredsarbete, som vi hoppas skall följa det stora genombrottet i Ryssland.

Köpenhamn den 1 april 1917.”

Den 9 maj sammanträdde kommittén till sammanträde i Stockholm. Man kunde då konstatera att de holländska medlemmarna av Internationella byråns exekutivkommitté tagit initiativ till sammankallande av en internationell socialistisk konferens och i och för för-

beredande arbete härför skulle resa till Stockholm. Med detta initiativ var kommittén tillfreds.

Det upplystes vidare vid sammanträdet, att det varit kommittéledningens mening att sammankalla kommittén till extra möte för att delegera representanter till Ryssland för att där taga del av revolutionen, då genom pressen erhöles meddelande om att Branting redan avrest till Petrograd. Det danska partiet beslöt då att sända Borgbjerg som sin representant med bemyndigande att meddela den ryska revolutionskommittén de grunder på vilka den tyska socialdemokratien ville arbeta för fred.

Man hade vidare tänkt anordna en konferens med de engelska och franska partivänner, som enligt meddelande i pressen skulle i anledning av revolutionen resa till Ryssland, men avstått därifrån då det blev känt att de skulle resa som sina regeringars representanter.

Efter avslutad behandling av föreliggande frågor gjorde kommittén nedanstående uttalande:

"Den permanenta kommittén för samarbete mellan arbetarorganisationerna i Norge, Sverige och Danmark, som ända sedan krigets utbrott 1914 har sökt att påskynda upptagande av det internationella samarbetet mellan de socialdemokratiska partierna för att därigenom uppnå ett slut på kriget och åvägabringa en varaktig fred, uttalar sitt erkännande åt och tillfredsställelse med det initiativ, som i detta avseende nu är taget av den holländska delegationen i Internationella byråns exekutivkommitté.

Den skandinaviska kommittén biträder helt planen om att det skall utföras ett undersökande och förberedande medlingsarbete genom konferenser mellan delegationer från resp. länders broderpartier och den i Stockholm bildade kommittén, och uttalar hopp om att detta arbete skall frambringa en grundval för samförstånd mellan partivännerna i alla länder, så att en gemensam aktion för en god fred kan upptagas.

Skandinaviska kommittén anser det som självklart, att arbetet för Internationalens återuppriktande och för krigets avslutning genom en fred i överensstämmelse med socialdemokratiens ofta uttalade grundsatser, nu ensamt må bedrivas av den kommitté, som på initiativ av den holländska delegationen har begynt sitt arbete, och försäkrar skandinaviska kommittén att de skandinaviska arbetarpartierna oförbehållsamt skola giva sitt stöd och anslutning till arbetet samt uttalar de bästa önskningar om dettas lyckliga fortgång."

I samband med den norska landsorganisationens kongress höll Kommittén för skandinaviska arbetarörelsens samarbete sitt årsmöte i Kristiania den 22 oktober 1917. Närvarande voro kommitténs samtliga ledamöter: hrr C. F. Madsen och Th. Stauning, Danmark, Ole O. Lian och Magnus Nielsen, Norge, samt Herm. Lindqvist och Gustav Möller, Sverige.

Dagordningen upptog följande ärenden:

1. Berättelse över verksamheten 1917 intill oktober månad.
2. Utvisningen av svenskar från Norge.
3. Anslag till skolor för de i Holland internerade belgierna.
4. Fråga om hållande av skandinavisk kongress.

Den av Madsen och Stauning förelagda verksamhetsberättelsen - för vars innehåll vi redogjort här ovan - godkändes.

Ifråga om den pågående utvisningen av svenskar från Norge ansåg kommittén sig kunna konstatera, att dessa utvisningar icke i alla fall voro så väl motiverade. Kommittén kunde dock ej besluta om tillgripande av några särskilda åtgärder, utan uttalade, att ledamöterna måtte var på sitt håll söka motverka utvisningarna.

Under punkt 3 rapporterades, att den danska landsorganisationen av Camille Huysmans mottagit anmodan att anslå 100,000 kr. till skolor åt i Holland internerade belgier. Det danska sekretariatet hade svarat, att det ville inhämta den holländska landsorganisationens utlåtande i saken innan beslut kunde fattas; ansåg, i övrigt att frågan borde ordnas genom det Internationella sekretariatet. Huysmans hade härpå svarat att varken den holländska landsorganisationen eller internationella sekretariatet hade med frågan att göra, då denna var Huysmans eget initiativ. Huysmans hade vidare meddelat att han ämnade framställa liknande begäran om anslag till skolverksamheten i Holland även till de övriga skandinaviska ländernas landsorganisationer. Dessa hade dock ej mottagit sådan anmodan. Kommit-

tén beslöt att, såvida begäran om anslag inkom till någon organisation, denna då icke skulle avgöra saken utan konferens med broderorganisationerna.

Vid behandlingen av frågan om hållande av en skandinavisk kongress uttryckte kommitténs alla medlemmar sympati för en sådan samt uppdrogo åt kommitténs ledning att undersöka om förutsättningar funnos för hållandet av en skandinavisk kongress under loppet av år 1918.

Sedan de danska medlemmarna av kommittén, som stodo i tur att avgå från ledningen av kommitténs arbete, överlämnat kommitténs handlingar till de norska ledamöterna, vilka voro i tur att övertaga ledningen, valdes Ole O. Lian till ordförande och Magnus Nielsen till sekreterare för kommittén under efterföljande två år.

Källa: Berättelse över Landsorganisationens i Sverge verksamhet år 1917 (Stockholm 1919), s. 64-67.

1918.

Kommittén för skandinaviska arbetarerörelsens samarbete

Vid kommitténs sammanträde i oktober 1917 övergick ledningen av kommitténs arbete till de norska ledamöterna, vilka till ordförande valde hr Ole O. Lian och til sekreterare hr Magnus Nielsen.

Kommittén har ej haft anledning att sammanträda under år 1918.

Däremot hölls på förslag av det norska sekretariatet en konferens i Köpenhamn dagarna 11-13 september mellan representanter för landsorganisationerna i Danmark, Norge och Sverge. Ur det därvid förda protokollet anteckna vi nedanstående:

Konferensen bestod av följande delegerade:

För sekretariatet i Danmark: Hrr Carl F. Madsen, Anthon Andersen, Alf. Christiansen, E. Svendsen, Th. Stauning, I. A. Hansen, Martin Petersen, Arnold Nielsen, fru Sofie Rasmusen, Rud. Poulsen, I. P. Jönsson, Peder Hedebo, Vill. P. Arup och I. P. Nielsen.

För sekretariatet i Norge: Hrr Ole O. Lian, Rich. Hansen, A. Bratvold, P. Aarøe, A. Knudsen, A. E. Gundersen, J. Teigen, H. Pettersen och Oscar Olsen.

För sekretariatet i Sverge: Hrr Herm. Lindqvist, Ernst Söderberg, Arvid Thorberg, And. Sjöstedt, J. Jönsson och Oskar Hagman.

Förhandlingarna öppnades av ordföranden för De Samvirkende Fagforbund i Danmark, hr Carl F. Madsen, som hälsade de närvarande välkomna.

Konferensens dagordning hade följande lydelse:

1. Muntlig berättelse om de fackliga förhållandena och om arbetarklassens ställning under världskriget.
(Härunder behandling av:
a) Lönerörelserna under krisen och dyrtiden.
b) Näringsförhållandena.
c) Samhällliga åtgärder under kristiden.)
2. Frågan om genomförande av lagfäst 8-timmarsdag.
3. Fackorganisationen i Finland. (Vad kan göras för att komma de fackliga organisationerna i Finland till hjälp?)
4. Det skandinaviska och internationella samarbetet. (Överläggningar om eventuellt gemensamt uppträdande under internationellt nyorganisationsarbete, och om utvidgandet av det skandinaviska samarbetet, speciellt under kriget.)

Under dagordningens första punkt lämnade de tre ordförandena berättelser om arbetarklassens ställning i de skandinaviska länderna under världskriget. De redogjorde för omfattningen och karaktären av de genomförda lönerörelserna och förhandlingarna om dyrtidstillägg samt om utvecklingen av de offentliga kristidsanordningarna för säkerställande av befolkningens förseende med livsmedel och om de åtgärder, som vidtagits för motarbetande av dyrtiden och lindrande av bostadsbristen.

De avlämnade berättelserna visade den stora betydelse fackorganisationerna och arbetarnas politiska inflytande haft för arbetarna under kristidens hårda dagar. Delegerade voro eniga om att motverka de rörelser, som söka föra ut arbarrörelsen från de sunda och säkra former, varunder den hittills arbetat och vunnit framgångar.

Sedan frågorna slutbehandlats enades konferensen om att godkänna nedanstående uttalande i de behandlade frågorna:

“Åttatimmarsdagen

Som tidigare uttalats av internationella och skandinaviska arbetarkongresser, är den hitintills allmänt gängse arbetstidens längd förkastlig både av hygieniska och kulturella grunder.

Det råder nu som fört fullständig enighet om, att fackorganisationernas verksamhet för avkortning av arbetstiden oavbrutet må fortsättas, och konferensen anbefaller - även med hänsyn till rådande arbetslöshet - att denna fråga föres i förgrunden vid nu förestående planläggning av organisationernas arbete.

Det är emellertid klart för konferensen, att en fullt tillfredsställande lösning av arbetstidsfrågan endast kan uppnås genom lagstadgad maximalarbetsdag, som i regel bör vara 8 timmar, och arbetareklassen bör därför framdeles utöva sitt politiska inflytande för att nå detta mål.

För främjande av uppgiften förordar konferensen landsorganisationerna i de tre skandinaviska länderna att framställa fordran om att lagförslag fortast framläggas, varigenom detta arbetareklassens gamla krav tillmötesgås.

Hjälp till de finska arbetarna

Konferensen uttalar sin varmaste sympati med de finska klasskamrater, som till följd av den senaste tidens förhållanden äro utsatta för hårda lidanden, och uttalar önskan om, att organisationerna snart må kunna resa sig för tillvaratagande och skyddande av arbetareklassens intressen.

Konferensen uppmanar därför de skandinaviska ländernas arbetare och organisationer lämna bidrag till de av huvudorganisationerna igångsatta insamlingarna, samt beslutar att omedelbart tillstålla de finska kamraterna ett belopp av 30,000 kronor med 10,000 kronor från vardera av de tre representerade landsorganisationerne.

Skandinaviskt samarbete

Då det måste anses betydelsfullt, att de fackliga landsorganisationerna känna alla planer på avtalsförhandlingar inom kommande tid och hur dessa utfalla, uttalar konferensen, att det i största möjliga omfattning bör utväxlas meddelanden härom, liksom det då så erfordras må hållas mindre konferenser, när de skilda ländernas organisationer ha planlagt sin verksamhet.

Internationellt samarbete

Den skandinaviska arbetarkonferensen, som är fast övertygad om att internationellt samarbete mellan arbetarorganisationerna är av yttersta vikt för främjandet av arbetareklassens intressen, beklagar att det rådande krigstillståndet delvis har avbrutit de förbindelser, som redan hade medfört värdefulla resultat.

Konferensen uttalar sin anslutning till de av den fackliga konferensen i Bern 1917 antagna beslut, och understryker konferensens uppmaning till landsorganisationerne “att sätta in all kraft på att snarast möjligt skaffa de ännu rådande divergenserna ur världen, vilka endast uppstått genom kriget, så att enigheten återställles”.

Då det är övertygelse, att arbetarmassorna icke i egna intressen ha anledning att bekriga varandra, utan att kriget däremot skapar för arbetarna ohyttliga förhållanden, uppfordra vi ånyo alla våra klassbröder att påskynda återupptagandet av det internationella samarbetet för att därigenom främja det store frigörelsearbetet.

Det är också i alla arbetares intresse, att de stora internationella uppgifter, som föreligga

vid ett kommande fredsslut, bliva behandlade under medverkan från alla organisationer. Fackföreningarna böra därför överallt medverka till hållandet av en internationell facklig konferens, där våra organisationers och våra klasskamraters sak kan bliva föremål för nödvändig diskussion och freden mellan arbetarna bliva återupprättad."

Källa: Berättelse över Landsorganisationens i Sverige verksamhet år 1918 (Stockholm 1920), s. 72-74

1919.

Kommittén för skandinaviska arbetarörelsens samarbete

Ledningen av kommitténs arbete har under år 1919 legat hos kommitténs norska medlemmar. Till följd av det norska partiets intagna särställning har samarbetet med detta ej kunnat uppehållas, utan har den norska Landsorganisationens ordförande Ole O. Lian ensamt haft kommitténs korrespondens omhand.

Redan under det kriget pågick blev det av kommittén beslutat, att en skandinavisk arbetarkongress skulle sammankallas så fort möjligheterna det medgäve för att man skulle kunna få tillfälle att taga ställning till de problem, som kunde uppstå för arbetarklassen efter krigets slut. In anslutning härtill beslöt kommittén, i samråd med resp. huvudstyrelser, att utfärda inbjudning till den 9:de Skandinaviska arbetarkongressen, som man först tänkte sig kunna hålla i november eller december 1919. Emellertid inträffade förhållanden, som gjorde att enighet uppnåddes om att skjuta på tiden och bestämdes i enlighet därmed tiden för kongressens hållande til dagarna 21-23 jan. 1920.

Enligt bestämmelserna för kommitténs arbete skall ledningen af kommitténs verksamhet under år 1920 övergå til de svenska ledamöterna.

Källa: Berättelse över Landsorganisationens i Sverige verksamhet år 1919 (Stockholm 1921),

Noter.

1. K. Fostervoll, *Arbeidarskandinavismen i grunnleggingstida* (Oslo 1935), s. 7.
2. Jfr H. Koht/H. M. Lange, *Arbeiderreisning I* (Oslo 1937), s. 232 »Arbeidarreisningen i Noreg, Danmark og Sverige vart meir mellomfolkeleg enn nokon stad elles i verda«; se vidare not 4 nedan.
3. Jfr W. Galenson, *Arbejder og arbejdsgiver i Danmark* (Köpenhamn 1955), s. 50 f.
4. Jfr Fostervoll, *Arbeidarskandinavismen*, s. 7f. 41ff., 51ff.; Koht/Lange, *Arbeiderreisning I*, s. 228ff.; *Det norske arbeiderpartis historie 1887-1937 I* (Oslo 1937), s. 40ff. 58ff.; H. Meyer, *Den politiske arbeiderbevegelse i Norge* (Oslo 1935), s. 58ff.; E. Bull jr. *Arbeiderklassen i norsk historie*, (Oslo 1947), s. 102ff. 194f.; G. Ousland, *Fagorganisasjonen i Norge I* (Oslo 1949), s. 41ff.; O. Bertolf/E. Christiansen/P. Hansen, *En bygning vi rejser. Den politiske arbejderbevegelses historie i Danmark I* (Köpenhamn 1954), s. 161 ff.; T. Lindbom, *Den svenska fackföreningsrörelsens uppkomst och tidigare historia 1872-1900* (Stockholm 1938), s. 36ff.; Y. Palmgren, *Född til agitator. En studie i August Palms politiska utveckling och verksamhet* (Motala 1971), s. 24ff.; K. Raloff, *Deutsche und dänische Arbeiterbewegung in ihren Wechselbeziehungen i Grenzfriedenshefte* 1966, s. 24ff.
5. Om kongressen se Fostervoll, *Arbeidarskandinavismen*, s. 69ff.; J. Lindgren, *Det socialdemokratiske arbeiderpartiets uppkomst i Sverige 1881-1889* (Stockholm 1927), s. 185ff.; Lindbom, *Den svenska fackföreningsrörelsens uppkomst*, s. 95ff.
6. Redogörelse för de skandinaviska fackföreningskongresserna i Göteborg 1886 och Köpenhamn 1888 (Stockholm 1889), s. 15 f.
7. Jfr den schematiska översikten i bilaga 1 nedan; föredrag av J. Jensen i Protokoll och berättelser vid 8:de skandinaviska arbetarkongressen i Stockholm den 2-5 september 1912 (Stockholm 1913), s. 33ff.; Fostervoll, *Arbeidarskandinavismen*, s. 70ff.; Lindbom, *Den svenska fackföreningsrörelsens uppkomst*, s. 371ff.; i allmänhet även korta hänvisningar i relevanta parti- och fackföreningshistorier.
8. Protokoll och berättelser vid 8:de skandinaviska arbetarkongressen, s. 93ff. - I dansk litteratur tillskrivs felaktigt Stauning initiativet till samarbetskommittén, så t.ex. Lehmann, *Fra Bydrenng til Statsminister* (Köpenhamn 1937), s. 145; O. Bertolt/H. C. Hansen, *Th. Stauning. Folkets Søn, Danmarks Statsminister* (Köpenhamn 1942), s. 62; O. Bertolt i *Dansk Biografisk Leksikon XXII*, s. 422.
9. Protokoll fört vid Kommitténs för skandinaviska arbetarrörelsens samarbete, Göteborg, 11-12 oktober 1913, i *Arbejderbevegelsens Bibliotek og Arkiv (ABA)*; i utdrag tryckt i *Socialdemokratiske partistyrelsens berättelse över år 1913* (Göteborg 1914), s. 8ff. (Cit. SAP Berättelse) och i *Berättelse över Landsorganisationens i Sverige verksamhet år 1913* (Stockholm 1914), s. 87ff. (cit. LO-Berättelse).
10. Jfr Ström till Stauning, 14/5 och 10/6-1913; Nilssen och Lian till Ström, 9/9; Ström till Stauning, 11/9; Ström till Stauning och Madsen, 15/9, samtliga i ABA.
11. För enkelthetens skull avstår jag här från biografiska hänvisningar.
12. Jfr Verkställande utskottets protokoll 24/10-1916, SAP-partistyrelsen, Stockholm. Möbler deltog för första gången i kommittémötet i december 1916.
13. Se översikten över sammanträdena under kriget i bilaga 1 nedan.
14. Protokoll och berättelser vid 8:de skandinaviska arbetarkongressen, s. 120f.; S. Oljelund, *Arbetarrörelse i Norden* (Stockholm 1944), s. 20 uppger inte korrekt att kongresserna »ersattes« av kommittén.
15. Jfr Kommitténs verksamhetsberättelser för 1917 och 1919 i bilaga 2 nedan.
16. Det följande, om inget annat anges, enl. mötesprotokollet, se not 9 ovan. - Dagordningen hade föreslagits av de svenska ledamöterna, se Ström till Stauning och Madsen, 15/9-1913, ABA; sammanträdet öppnades av Herman Lindqvist.
17. Se kommitténs verksamhetsberättelse för 1914 i bilaga 2 nedan.
18. Se nedan med noterna 54 och 55.
19. Se översikten i bilaga 1 nedan.
20. Ibid. och kommitténs verksamhetsberättelser för 1918 och 1919 i bilaga 2 nedan.

21. Jfr Protokoll och berättelser vid 8:de skandinaviska arbetarekongressen, s. 93f.
22. Förhandlingar vid Sveriges socialdemokratiska arbetarepartis åttonde ordinarie kongress i Stockholm den 9-16 april 1911 (Stockholm 1911), s. 99.
23. *Ibid.* s. 99f. partistyrelsens motivering genom Ernst Söderberg samt Brantings inlägg. - Lindhagen tog motionen tillbaka, »då den rönt lite motstånd, och tog fasta på den välvilliga motivering som fanns i partistyrelsens utlåtande«. J. Lehmann, Carl Lindhagen (Köpenhamn 1960), s. 20 uppger felaktigt att Lindhagens förslag antagits.
24. Protokoll och berättelser vid 8:de skandinaviska arbetarekongressen, s. 94f.; även upprepat på samarbetskommitténs konstituerande möte 1913, se protokollet i not 9 ovan.
25. Jfr not 30.
26. Felaktigt upper U. Bracher, *Geschichte Skandinaviens* (Stuttgart 1968), s. 108 att den skandinaviska socialdemokratin inte företrädde en skandinavism (»... lag die skandinavische Zusammenarbeit eingebettet in die grössere Solidarität einer sozialistischen internationalen Bewegung«); se däremot H. Nielsen, *Nordens Enhed gennem Tiderne II* (Köpenhamn 1938), s. 211, 385.
27. Om det nordiska interparlamentariska samarbetet se t.ex. E. Wavrinsky, *Den svenska riksdagens interparlamentariska grupp 1892-1917* (Stockholm 1917), s. 74ff.; Nielsen, *Nordens Enhed III*, s. 54ff.; *Det norske storting gjennom 150 år III* (Oslo 1964), s. 170ff.; F. Sterzel, *Interparlamentarisk union och svenska riksdagens interparlamentariska grupp* (Stockholm 1967), s. 163ff.
28. Se därom H. Nielsen, *Nordens Enhed III*.
29. Jfr mötesprotokollet 1913 enl. not 9 ovan.
30. Klart står det allmänna sambandet med frågan i SAP-partistyrelsens citerade utlåtande på 8:e partikongressen 1911, hur ett närmare skandinaviskt samarbete kunde förverkligas, och med Stockholms arbetarekommuns agerande. Stockholms arbetarekommun hade som nämnt genom Carl Lindhagen - han var också engagerad i det interparlamentariska arbetet och den interparlamentariska fredsgruppen - motionerat om en mellanstatlig skandinavisk union på partikongressen, men inte fått bifall. Det var även Stockholms arbetarekommun som motionerade om arbetarnas skandinaviska utskott på den skandinaviska arbetarekongressen 1912. Man följde alltså problemet upp och gav med ett konkret och genomförbart förslag ett av svaren på partikongressens frågor. Tyvärr finns ingenting om detta i Stockholms arbetarekommuns protokollbok för perioden (i Arbetarrörelsens Arkiv, Stockholm).
31. Jfr mötesprotokollet i not 9 ovan.
32. *Ibid.*
33. Staunings hälsningstal den 23/11-1914 i Protokoll från Sveriges socialdemokratiska arbetarepartis (ajournerade och fortsatta) nionde kongress i Stockholm den 3-4 aug. samt den 23 nov.-1 dec. (Stockholm 1915), s. 25.
34. Lite vacklande och i en av tiden präglad tillbakablick formulerar P. A. Hansson i sin artikel »Arbetarskandinavismen« i *Nordens Kalender* 1937, s. 87f. »att arbetarnas skandinavism aldrig avsett att vara någon särskild art av skandinavism med andra mål än annan sund och praktisk skandinavism« och lite längre ner »Förhållandena hänvisade under en lång följd av år arbetarna att koncentrera sitt skandinaviska samarbete till speciella uppgifter... Utestånda från den nationella gemenskapen kunde arbetarna icke anamma den skandinaviska gemenskapen i dess högre mening (sic). Det var endast naturligt att klasskänslan och klassgemenskapen blevo starkare än den allmänna samhörighetskänslan och satte prägel även på de förbindelser, som arbetarna kunde knyta över landsgränserna«.
35. Cit. hos Fostervoll, *Arbeidarskandinavismen*, s. 15; jfr P. A. Hanssons artikel i *Nordens Kalender* 1937, s. 92.
36. *Dansk Social-Demokraten* 13/10-1914, s. 3.
37. Se beslut under § 9 mötesprotokollet 1913, not 9 ovan.
38. Jfr G. Haupt, *Programm und Wirklichkeit. Die internationale Sozialdemokratie vor 1914* (Neuwied-Berlin 1970), s. 21ff. 53ff. 83ff.

39. Beslut under § 9,7 i mötesprotokollet 1913, se not 9 ovan.
40. Besluten enl. mötesprotokollet, *ibid.*; se även kommitténs verksamhetsberättelse för 1914 i bilaga 2 nedan.
41. Jfr Protokoll och berättelser vid 8:de skandinaviska arbetarekongressen, s. 95f.; en rapport om dessa möten behandlades på samarbetskommitténs sammanträde den 10-11/10-1914; se även kommitténs verksamhetsberättelse för 1914 i bilaga 2 nedan.
42. Jfr Protokoll och berättelser vid 8:de skandinaviska arbetarekongressen, s. 96.
43. Jfr *ibid.* s. 96ff.
44. Se om detta A. L. Guérard, *A Short History of the International Language Movement* (London 1922), s. 178ff. - Weltsprache-Amt hade fram till kriget endast lite framgång, dess verksamhet fördes sedan vidare i Nationernas Förbunds regi.
45. Jfr Protokoll och berättelser vid 8:de skandinaviska arbetarekongressen, s. 90ff.
46. Se översikten över kommitténs sammanträden i bilaga 1 nedan och kommitténs verksamhetsberättelser i bilaga 2.
47. LO-Berättelse 1915, s. 59; jfr P. Hedebol, *Arbejdernes skandinaviske Samarbejde under Krigen*, i *Aarbog for de danske interparlamentariske Grupper 1918*, s. 183; *Fostervoll, Arbeidarskandinavismen*, s. 9; Nielsen, *Nordens Enhed III*, s. 31.
48. Se min avhandling *Friedensaktivität und Neutralität. Die skandinavische Sozialdemokratie und die neutrale Zusammenarbeit im Krieg, August 1914 bis Februar 1917*, som kommer att publiceras i *Schriftenreihe der Friedrich-Ebert-Stiftung* under våren 1975.
49. P. Hedebol i *Aarbog for de danske interparlamentariske Grupper 1918*, s. 182; därefter Nielsen, *Nordens Enhed III*, s. 31.
50. Jfr not 36 ovan.
51. Se utöver mötesprotokollet samarbetskommitténs verksamhetsberättelse för 1917 i bilaga 2 nedan.
52. Jfr *ibid.* berättelse för 1919; DNA-centralstyrets uttalande av den 19/12-1919, avtryckt i *Det norske arbeiderparti. Beretning 1919* (Kristiania 1920), s. 58; om vänsterpartiernas skandinaviska samarbete och deras skandinaviska kongress den 8-10 december 1920 *ibid.* s. 54ff.; jfr *Det norske arbeiderpartis historie II*, s. 230.; *Fostervoll, Arbeidarskandinavismen*, s. 9.
53. Protokoll og Beretninger fra 9:de skandinaviske Arbejderkongres i København den 21.-23. Januar 1920 (*Köpenhamn 1920*), s. 60f.
54. *Ibid.* s. 60ff. 70f.; jfr SAP-Berättelse 1920, s. 4ff.; LO-Berättelse 1920, s. 85ff.; E. Wiinblad/A. Andersen, *Det danske Socialdemokratis Historie. Fra 1871 til 1921 I* (*Köpenhamn 1921*), s. 146f.; *Det norske arbeiderpartis historie II*, s. 231f.; Ousland, *Fagorganisasjonen i Norge I*, s. 368ff.
55. Den rikliga korrespondensen ang. det skandinaviska samarbetet i ABA upphör, såvitt jag kunde se, med 3 skrivelser från Carl F. Madsen, daterade den 14/10-1920 och adresserade till det finska socialdemokratiska partiet (nominering av 2 kommittéledamöter), SAP (nominering av nya kommittéledamöter) och norska LO (övertagande av DNA's kommittémandat och nominering av nya ledamöter).
56. Se *Fostervoll, Arbeidarskandinavismen*, s. 9ff.; Nielsen, *Nordens Enhed III*, s. 448ff.; *Oljelund, Arbetarrörelse i Norden*, s. 20; P. A. Hansson i *Nordens Kalender 1937*, s. 91f.
57. H. Jørgensen, *Staaings fredsarbejde 1914-1918*, i *Th. Stauning. Mennesket og politikerens* (red. B. Schmidt) (*Köpenhamn 1964*), s. 129-152.
58. P. Hedebol, *Arbejdernes skandinaviske Samarbejde under Krigen*, i *Aarbog for de danske interparlamentariske Grupper. Første Aargang 1918* (*Köpenhamn 1919*), s. 182f.
59. K. *Fostervoll, Arbeidarskandinavismen i grunnleggjngstida* (Oslo 1935), s. 9ff.
60. P. A. Hansson, *Arbetarskandinavismen*, i *Nordens Kalender 1937*, s. 87-92.
61. H. Nielsen, *Nordens Enhed gennem Tiderne* (*Köpenhamn 1938*) II, s. 175, 211, 253, 307f. 358ff. 428 och III, s. 30f.
62. Inte alltid korrekta uppgifter, såvitt jag kan se, hos M. Fainsod, *International Socialism and the World War* (Cambridge, Mass 1935), s. 46; O. H. Gankin/H. H. Fisher, *The Bolshevics and the World War. The Origin of the Third International* (Stanford, Cal.

- 1940), s. 258f.; A. Van der Slice, *International Labor, Diplomacy, and Peace 1914-1919* (Philadelphia 1941), s. 34; J. Braunthal, *Geschichte der Internationale II* (Hannover 1963), S. 52; A. Reisberg, *Lenin und die Zimmerwalder Bewegung* (Berlin 1966), s. 127f.; H. Lademacher, *Die Zimmerwalder Bewegung I* (Paris 1967), s. XLVIII. - Oftare nämns Holländsk-skandinaviska kommittén, där den skandinaviska delen utgjordes av samarbetskommittén, i samband med förberedelserna av Stockholmskonferensen.
68. Det finns uppgifter t.ex. hos Wiinblad/Andersen, *Det danske Socialdemokratis Historie I*, s. 145, 329ff.; *De Samvirkende Fagforbund i Danmark. 1898-1923. Et kortfattet Tilbageblik over Fagbevaegelsen* (Köpenhamn 1922), s. 37; Koht/Lange, *Arbejderreising II*, s. 127; *Det norske arbeiderpartis historie II*, s. 170, 174; Oljelund, *Arbetarrörelse i Norden*, s. 20; Bertolt/Hansen, *Th. Stauning*, s. 62f.; Lehmann, *Fra Bydreng*, s. 144f.; Ousland, *Fagorganisasjonen i Norge I*, s. 345, 639f.; *Under samvirkets flag*. Udg. i anledning af *De samvirkende Fagforbunds halvtreds-aars-jubilaeum den 3. januar. 1898-1948* (Köpenhamn 1948), s. 294; Bertolt/Christiansen/Hansen, *En bygning vi rejser I*, s. 364f.; se även F. Ström, *I stormig tid* (Stockholm 1942), s. 29ff.
64. E. Bull sr, *Die Entwicklung der Arbeiterbewegung in den drei skandinavischen Ländern 1914-1920* i *Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung X*, 1922, s. 329-361; även i norsk översättning *Arbeiderbevaegelsens stilling i de tre nordiske lande 1914-1920* (Kristiania 1922).
65. Se t.ex. kommittesammanträdena i september 1915, december 1916 samt Staunings initiativ i april 1917 i samarbetskommitténs verksamhetsberättelser i bilaga 2 nedan. I samband med en ny fredsframstöt efter oktoberrevolutionen 1917 skriver Stauning karaktéristiskt nog till initiatoren Alexander Helphand-Parvus den 23/11: »Das Komitee des skandinavischen Zusammenwirkens, in dessen Namen ich früher handeln konnte, hat vor kurzer Zeit den Regeln gemäss den norwegischen Genossen die Leitung übertragen...«, i ABA.
66. Se kommitténs verksamhetsberättelse för 1917 i bilaga 2 nedan.
67. *Protokoll og Beretninger fra 9de skandinaviske Arbejderkongress*, s. 5.
68. *Det fastslås efter den socialdemokratiske egeninterpretationen utan närmare eftertanke* t.ex. hos Fostervoll, *Arbeidarskandinavismen*, s. 186; Nielsen, *Nordens Enhed II*, s. 211, 385.
69. *Protokoll och berättelser vid 8:de skandinaviska arbetarekongressen* s. 40.
70. *Cit. hos Fostervoll, Arbeidarskandinavismen*, s. 16f.
71. *Jfr t.ex. G. Haupt, Der Kongress fand nicht statt. Die sozialistische Internationale 1914* (Wiener Neustadt 1967), s. 172ff.
72. Oljelund, *Arbetarrörelse i Norden*, s. 20.
73. För Fostervoll, *Arbeidarskandinavismen*, s. 186 är detta i positiv mening karaktéristiskt för den »skandinaviska Internationalen«; lite mera kritisk däremot G. Ousland, Ole O. Lian. *Arbeidernes faglige Landorganisasjons formann gjennom 20 år fra 1906 til 1925* (Oslo 1955), s. 34.
74. *Cit. hos Fostervoll, Arbeidarskandinavismen*, s. 17.
75. Se utöver de tryckta kongressprotokollen *Skandinaviske arbeiderkongresser. Beslutninger og resolutioner vedtagne ved de skandinaviske arbeiderkongresser i Gøteborg 1886, i Kjøbenhavn 1888, i Kristinia 1890, i Malmø 1892, i Stockholm 1897 og i Kjøbenhavn 1901* (Red. M. Ormestad) (Kristiania 1906); en diskuterande översikt över kongresserna 1886-1892 hos Fostervoll, *Arbeidarskandinavismen*.
76. *Samarbetskommitténs outhyckta (maskinskrivna eller stencilerade) protokoll finns samtliga i ABA; några finns även i Arbeiderbevegelsens Arkiv, Oslo, LO-korrespondens 1914-1918 (10-11/10-1914, 9/5 och 20/10-1917); i SAP partistyrelsen, Stockholm, Bilagor till VU-protokoll (10-11/10 och 24/10-1914); i LO-arkivet, Stockholm (9/5 och 20/10-1917).*

Käll- och litteraturförteckning.

Otryckta källor.

Arbejderbevegelsens Arkiv, Oslo
LO's korrespondansearkiv 1914-1918

Arbejderbevegelsens Bibliotek og Arkiv (ABA), Köpenhamn
Socialdemokratisk Forbunds och De samvirkende Fagforbunds arkiv, 1913-20

Landsorganisationen, Stockholm

Skrivelser. Utländska landsorganisationer. Skand. samarbetskommittén 1913-1917
Skrivelser. Intern. sekretariatet. Diverse skrivelser (Utlandet)

SAP, Socialdemokratiska partistyrelsen, Stockholm

Verkställande utskottets protokoll samt Bilagor till VU's protokoll 1914-1917

Tryckta källor.

Berättelse över Landsorganisationens i Sverige verksamhet år 1913-1920 (Stockholm 1914-1921)

Det norske arbeiderparti. Beretning 1919. Utarbeidet ved partikontoret (Kristiania 1920)
Förhandlingar vid Sverges socialdemokratiska arbetarepartis åttonde ordinarie kongress i Stockholm den 9-16 april 1911 (Stockholm 1911)

Protokoll från Sverges socialdemokratiska arbetarepartis (ajournerade och fortsatta) nionde kongress i Stockholm den 3-4 aug. samt den 23 nov.-1 dec. 1914 (Stockholm 1915)

Protokoll och berättelser vid 8:de skandinaviska arbetarkongressen i Stockholm den 2-5 september 1912 (Stockholm 1913)

Protokol og Beretninger fra 9de skandinaviske Arbejderkongres i København den 21.-23. Januar 1920 (Köpenhamn 1920)

Redogörelse för de skandinaviska fackföreningskongresserna i Göteborg 1886 och Köpenhamn 1888 (Stockholm 1889)

Skandinaviske arbejderkongresser. Beslutninger og resolutioner vedtagne ved de skandinaviske arbejderkongresser i Göteborg 1886, i Kjøbenhavn 1888, i Kristiania 1890, i Malmø 1892, i Stockholm 1897 og i Kjøbenhavn 1901 (red. M. Ormestad) (Kristiania 1906)

Socialdemokratiska partistyrelsens berättelse 1913 (Göteborg 1914), 1920 (Stockholm 1921)
Söröm, Fredrik I stormig tid (Stockholm 1942)

Bearbetningar.

Bertolt, Oluf/Christiansen, Ernst/Hansen, Poul. En bygning vi rejser. Den politiske arbejderbevegelsens historie i Danmark. Bd I (Köpenhamn 1954)

Bertolt, Oluf/Hansen, H. C. Th. Stauning. Folkets Søn, Danmarks Statsminister (Köpenhamn 1942)

Bracher, Ulrich Geschichte Skandinaviens (Stuttgart 1968)

Braunthal, Julius Geschichte der Internationale Bd II (Hannover 1963)

Bull, Edvard sr Die Entwicklung der Arbeiterbewegung in den drei skandinavischen Ländern 1914-1920 (in Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung, hrg. Carl Grünberg, Bd X, Leipzig 1922, s. 329-361)

Bull, Edvard jr Arbejderklassen i norsk historie (Oslo 1947)

De Samvirkende Fagforbund i Danmark. 1898-1923. Et kortfattet Tilbageblik over Fagbevegelsens (Köpenhamn 1922)

Det norske arbeiderpartis historie 1887-1937 (red. Halvdan Koht) Bd I o. II (Oslo 1937 o. 1939)

Det norske storting gjennom 150 år Bd III. Tidsrommet 1908-1964 (av Tim Greve) (Oslo 1964)

- Fainsod, Merle *International Socialism and the World War* (Cambridge, Mass. 1935)
- Fostervoll, Kaare *Arbeidarskandinavismen i grunnleggjinstida* (Skrifter fra Arbeidernes historiske forening, I) (Oslo 1935)
- Galenson, Walter *Arbejder og arbejdsgiver i Danmark* (Köpenhamn 1955)
- Gankin, Olga Hess/Fisher, H. H. *The Bolsheviks and the World War. The Origin of the Third International* (The Hoover Library on War, Revolution, and Peace, Publication No. 15) (Stanford, Cal. 1940)
- Guérard, A. L. *A Short History of the International Language Movement* (London 1922)
- Hansson, Per Albin *Arbetarskandinavismen* (i Nordens Kalender 1937, s. 87-92)
- Haupt, Georges *Der Kongress fand nicht statt. Die sozialistische Internationale 1914* (Wiener Neustadt 1967)
- Program und Wirklichkeit. Die internationale Sozialdemokratie vor 1914 (Neuwied - Berlin 1970)
- Hedebo, Peder *Arbejdernes skandinaviske Samarbejde under Krigen* (i Aarboeg for de danske interparlamentariske Grupper. Første Aargang 1918) (Köpenhamn 1919), s. 182-183
- Jørgensen, Harald *Staunings fredsarbejde 1914-1918* (i Th. Stauning. Mennesket og politikerens, s. 129-152) (red. Børge Schmidt) (Köpenhamn 1964)
- Koht, Halvdan/Lange, Halvard M. *Arbejderreisning Bd I och II* (Oslo 1936/1937)
- Lademacher, Horst *Die Zimmerwalder Bewegung Bd I* (Einleitung) (Paris 1967)
- Lehmann, Johannes *Fra Bydreng til Statsminister* (Köpenhamn 1937)
- Carl Lindhagen (Köpenhamn 1960)
- Lindbom, Tage *Den svenska fackföreningsrörelsens uppkomst och tidigare historia 1872-1900* (Stockholm 1938)
- Lindgren, John *Det socialdemokratiska arbetarepartiets uppkomst i Sverige 1881-1889* (Stockholm 1927)
- Meyer, Håkon *Den politiske arbejderbevægelsen i Norge* (Oslo 1935²)
- Nielsen, Henning *Nordens Enhed gennem Tidene Bd II och III* (Köpenhamn 1938)
- Oljelund, Stefan *Arbetarrörelse i Norden* (i Nordens Serie, utg. av Föreningen Norden, 6) (Stockholm 1944)
- Ousland, Gunnar *Fagorganisasjonen i Norge Bd I. Fra avmakt til stormakt 1870-1920* (Oslo 1949)
- Ole O. Lian. *Arbeidernes faglige Landorganisasjons formann gjennom 20 år fra 1906 til 1925. Minneskrift* (Oslo 1955)
- Palmgren, Yngve *Född till agitator. En studie i August Palms politiska utveckling och verksamhet* (Motala 1970)
- Raloff, Karl *Deutsche und dänische Arbeiterbewegung in ihren Wechselbeziehungen* (i Grenzfriedenshefte 1966, 1, s. 24-36)
- Reisberg, Arnold *Lenin und die Zimmerwalder Bewegung* (Berlin 1966)
- Sterzel, Fredrik *Interparlamentarisk union och svenska riksdagens interparlamentariska grupp* (Stockholm 1967)
- Under samvirkets flag. Utg. i anledning af De samvirkende Fagforbunds halvtreds-aars-jubilaeum den 3. januar. 1898-1948* (Köpenhamn 1948)
- Van der Slice, Austin *International Labor, Diplomacy, and Peace 1914-1919* (Philadelphia 1941)
- Wavrinsky, Eduard *Den svenska riksdagens interparlamentariska grupp 1892-1917* (Stockholm 1917)
- Wiinblad, Emil/Andersen, Alsing *Det danske Socialdemokratis Historie. Fra 1871 til 1921. Festskrift i Anledning af 50-Aars Jubilaeet Bd I* (Köpenhamn 1921)

Das Komitee für die Zusammenarbeit der skandinavischen Arbeiterbewegung. Konstituierung 1913, kurze Übersicht 1914-1920, einige Aspekte.

Der Arbeiterskandinavismus, d.h. die Zusammenarbeit der skandinavischen Arbeiterorganisationen, ist ein noch ziemlich weisses Kapitel in der Geschichte der skandinavischen Arbeiterbewegung. Die skandinavische Grundlage wird als charakteristisch für die Entwicklung der Bewegung und ihrer Organisationen in Dänemark, Norwegen und Schweden bezeichnet. Die Zusammenarbeit verlief in drei Phasen. Das nichtorganisierte Zusammenwirken in der Frühzeit wurde von Einzelpersonlichkeiten getragen, die von der dänischen Bewegung, der organisatorischen und programmatischen Lehrmeisterin, ausgingen oder von ihr geprägt wurden (z.B: August Palm, Sophus Pihl, Carl Jeppesen). Die zweite Phase war die der festeren organisatorischen Zusammenarbeit durch die skandinavischen Arbeiterkongresse, deren erster auf gewerkschaftliche Initiative hin 1886 in Göteborg zusammentrat. Auf diesen Kongressen wurden fast alle Probleme der organisatorischen, programmatischen und taktischen Entwicklung im politischen und gewerkschaftlichen Bereich diskutiert, wie z.B. Streik und skandinavische Streikhilfe, Bildung von gewerkschaftlichen Zentralorganisationen (1897), Arbeitsgesetzgebung, Landarbeiterfrage, Wahlrecht, Militarismus, schwedisch-norwegische Union (ab 1892). Die Dritte Phase wurde auf dem 8. Arbeiterkongress 1912 mit dem Beschluss eingeleitet, ein Komitee für die Zusammenarbeit der skandinavischen Arbeiterbewegung zu bilden.

Das Skandinavische Zusammenarbeitskomitee konstituierte sich auf einer Sitzung am 11.-12.10.1913. Seine Aufgabe war exekutiver (Ausführung der Kongressbeschlüsse) und koordinierender Art (Zusammenarbeit zwischen den Kongressen). Das Komitee setzte sich aus zwei Vertretern eines jeden Landes zusammen, aus je einem Partei- und Gewerkschaftsdelegierten. Das Zusammenarbeitskomitee sollte sich in erster Linie mit praktischer Arbeiterpolitik beschäftigen, sozusagen mit skandinavischer Innenpolitik, deren Ziel eine skandinavische Union »auf der Grundlage des Sozialismus« war. Verbesserung der gewerkschaftlichen Unterstützungstätigkeit, Arbeitergesetzgebung, Herausgabe einer skandinavischen sozialistischen Zeitschrift, Arbeiterkundgebungen an der norwegisch-schwedischen Grenze 1914. Plädoyer für eine Weltsprache und die Zulassung der skandinavischen Sprachen in der internationalen sozialdemokratischen und gewerkschaftlichen Arbeit, Agitation für die kooperative Bewegung, das waren konkrete Fragen, mit denen sich das Komitee 1913 zu befassen hatte.

Das Skandinavische Komitee bekam informative, adhortative und empfehlende Befugnisse. Den autonomen Organisationen blieb es überlassen, die Beschlüsse des souveränen Arbeiterkongresses, die das Komitee ausführen sollte, tatsäch-

lich durchzusetzen. Das Komitee hatte eher eine Hilfsfunktion. Nicht die Kritik an der Exklusivität der Komiteeform (einige Mitglieder) und nicht der Hinweis auf die Arbeiterkongresse (Wahl der Delegierten in den Organisationen) treffen das eigentliche Problem der organisatorischen skandinavischen Zusammenarbeit. Entscheidend erscheinen die Frage nach der Verankerung des Arbeiterkandinavismus einerseits und die Beurteilung der Konstruktion des Zusammenarbeitskomitees andererseits. In letzterem Falle ist hervorzuheben, dass das Skandinavische Komitee nicht als starkes und effektives Organisations- und Aktionszentrum konstruiert wurde, dass also die autonomen Organisationen nicht bereit waren, Kompetenzen und Funktionen an ein übergeordnetes, interskandinavisches Organ abzugeben. Damit war, wie innerhalb der Internationale, keine Möglichkeit für eine Internationalisierung (Skandinavisierung) der tagespolitischen Praxis mit dem genannten Ziel gegeben.

Mit dem Kriegsausbruch 1914 änderte sich die Aufgabenstellung des Komitees völlig. In den Mittelpunkt traten die internationale Problematik und vor allem die Friedensfrage. Das Zusammenarbeitskomitee engagierte sich in der internationalen Friedensarbeit der neutralen Parteien. Die Initiativen zur Kopenhagener Konferenz der Neutralen 1915 und zu den Bemühungen um die Stockholmer Konferenz 1917 kamen vom Skandinavischen Komitee. Allerdings ist diese Aktivität nicht der Komiteeform an sich zuzuschreiben, sondern dem persönlichen Engagement der Komiteemitglieder, an erster Stelle dem dänischen Parteivorsitzenden Thorvald Stauning. Die Befugnisse wurden auch nicht erweitert, und das Komitee blieb, auch wenn es etwas selbständiger agierte, in der Abhängigkeit der skandinavischen Organisationen. Das »Verschwinden« des Komitees 1918 nach einer Periode intensiver Tätigkeit erklärt sich ebenfalls aus dieser Verankerung. In Norwegen, wo die Leitung des Komitees lag, kam es zur Linksschwenkung der Partei. Dies und die Parteisplaltungen in den anderen Ländern lähmten die Komiteearbeit. Der Wiederbelebungsversuch auf dem 9. Arbeiterkongress 1920 gelang nicht. Die organisatorische Zusammenarbeit wurde wie in der Frühzeit durch ein Zusammenwirken vor allem der gewerkschaftlichen Organisationen ersetzt. Erst in den 30er Jahren wurde ein neues Zusammenarbeitsorgan gebildet. Durch die Regierungsstellung der skandinavischen Parteien bekam diese Zusammenarbeit eine etwas andere Ausrichtung, der Unterschied zwischen dem spezifischen Arbeiterkandinavismus und anderen Formen des Skandinavismus wurde verwischt.

Eine kurze Literaturübersicht zum Skandinavischen Komitee, eine schematische Übersicht über die Arbeiterkongresse 1886-1920 und über die Sitzungen des Zusammenarbeitskomitees 1913-1919 sowie Auszüge aus den Tätigkeitsberichten des Skandinavischen Komitees 1914-1919 ergänzen den Aufsatz.

Martin Grass